

T.C.
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

DUYGUDURUM VE CİNSİYET BENZERLİĞİNİN
AFFEDİCİLİK ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TANSU TÜFENK

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Hamit COŞKUN

BOLU, TEMMUZ - 2024

KABUL VE ONAY SAYFASI

Tansu TÜFENK tarafından hazırlanan “**DUYGUDURUM VE CİNSİYET BENZERLİĞİNİN AFFEDİCİLİK ÜZERİNDEKİ ETKİSİ**” adlı tez çalışması jürimiz tarafından Psikoloji Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir. 5/07/2024

Jüri  yeleri

 mza

Danışman
Prof. Dr. Hamit COŞKUN
Bolu Abant İzzet Baysal  niversitesi

.....

 ye
Dr. Öğr. Üyesi Veysel Mehmet ELGİN
Bolu Abant İzzet Baysal  niversitesi

.....

 ye
Dr. Öğr. Üyesi Gamze UYKUCU ARMUT UOĞLU
Bartın Üniversitesi

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. İbrahim KÜRTÜL
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir,

aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Teze ilişkin Turnitin adlı programında enstitü müdürlüğünce belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan benzerlik raporuna göre, tezin benzerlik oranı %30'u geçmemektedir.

Bu çalışma için Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulundan 2023/412 protokol numarası ile etik izin alınmıştır.

.....
TANSU TÜFENK

ÖZET

**DUYGUDURUM VE CİNSİYET BENZERLİĞİNİN AFFEDİCİLİK
ÜZERİNDEKİ ETKİSİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ
TANSU TUFENK
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
(TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. HAMİT COŞKUN)
BOLU, TEMMUZ - 2024
X + 75 SAYFA**

Bu araştırma duygudurum ve cinsiyet benzerliğinin affetme üzerindeki etkisini incelemektedir. Literatür taramaları sonucunda, pozitif duygudurumdaki bireylerin negatif duygudurumdaki bireylere kıyasla nezaketsiz davranış karşısında daha affedici olacakları ve bireylerin hemcinslerine karşı cinslerine kıyasla nezaketsiz davranış karşısında daha affedici olacakları öngörülmüştür. Bu amaçla yöntemsel farklılıklar içeren 3 ayrı çalışma yapılmıştır. Üç çalışmada da katılımcılar Güneydoğu Anadolu bölgesinde bir üniversite öğrencilerinden kolay örnekleme yolu ile seçilmiş 4 ayrı koşula seçkisiz olarak atanmıştır. 172 katılımcı ile gerçekleştirilen ilk çalışmanın bulguları hipotezlerle ters düşmekte; duygudurumun affetme üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığını, cinsiyet benzerliğinin affetme üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığını göstermektedir. İkinci çalışmada ilk çalışmada tespit edilen sınırlılıklar kaldırılmış ve çalışma tekrarlanmıştır. İkinci çalışma 380 katılımcıya uygulanmış birinci çalışma ile aynı bulgulara ulaşılmıştır. Üçüncü çalışmada ikinci çalışmada tespit edilen sınırlılıklar ortadan kaldırılarak 70 kişiye uygulanmıştır. Üçüncü çalışmanın bulguları duygudurumun cinsiyet benzerliği üzerinde anlamlı bir etkisi olduğunu göstermektedir. Pozitif duygudurumda olan katılımcıların affetme puanları ($Ort= 5.26$) negatif duygudurumda olan katılımcıların affetme puanlarına ($Ort=3.65$) kıyasla daha yüksektir. Üçüncü çalışmanın bulguları ilk iki çalışmaya paralel olarak cinsiyet benzerliğinin affetme üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığını göstermektedir. Son olarak, bulgular literatüreki kuram ve çalışmalar ile tartışılmıştır.

ANAHTAR KELİMELE: Affetme, Pozitif Duygudurum, Negatif Duygudurum, Cinsiyet Benzerliği.

ABSTRACT

**MASTER THESIS
TANSU TÜFENK
BOLU ABANT İZZET BAYSAL UNIVERSITY
INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES
DEPARTMENT OF PSYCHOLOGY
(SUPERVISOR: PROF. DR. HAMİT COŞKUN)
BOLU, JULY - 2024
X + 75 PAGES**

This study examines the effect of mood and gender similarity on forgiveness. As a result of the literature review, it was predicted that individuals with positive mood would be more forgiving in the face of unkind behaviour compared to individuals with negative mood and that individuals would be more forgiving in the face of unkind behaviour compared to their opposite sex. For this purpose, 3 separate studies with methodological differences were conducted. In all three studies, participants were randomly assigned to 4 different conditions selected by convenience sampling from a university in the Southeastern Anatolia region. The findings of the first study conducted with 172 participants contradicted the hypotheses; neither mood nor gender similarity had significant effect on forgiveness. In the second study, the limitations identified in the first study were removed and the study was repeated. The second study was applied to 380 participants and the same findings were obtained with the first study. In the third study, the limitations identified in the second study were removed and applied to 70 participants. The findings of the third study show that mood has a significant effect on gender similarity. The forgiveness scores of the participants with positive mood ($M= 5.26$) were higher than the forgiveness scores of the participants with negative mood ($M=3.65$). The findings of the third study show that gender similarity does not have a significant effect on forgiveness in line with the first two studies. Eventually, the findings are discussed with the theories and studies in the literature.

KEYWORDS: Forgiveness, Positive Mood, Negative Mood, Gender Similarity.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

KABUL VE ONAY SAYFASI	iii
ETİK BEYAN.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLO LİSTESİ	ix
TEŞEKKÜR	x
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	7
1. KURAMSAL TEMELLER VE İLGİLİ LİTERATÜR	7
1.1 Affetme	7
1.1.1 Affetme Kavramının Tanımlanması.....	7
1.1.2 Affetme Türleri.....	8
1.1.3 Affetme Modelleri	10
1.1.4 Affetme ile İlgili Çalışmalar.....	16
1.2 Duygular ve Duygudurum	19
1.2.1 Duygu ve Duygudurum Kavramlarının Tanımlanması	19
1.2.2 Duygu Kuramları	20
1.2.3 Duygudurum ile İlgili Çalışmalar.....	21
1.3 Cinsiyet Benzerliği	21
1.4 Nezaketsiz Davranış	23
1.5 Duygudurum ve Affetme	24
İKİNCİ BÖLÜM	26
2. ÇALIŞMA 1	26
2.1 Yöntem	26
2.1.1 Birinci Çalışmanın Deseni	26
2.1.2 Katılımcılar.....	26
2.1.3 Hipotezler	27
2.1.4 Veri Toplama Araçları.....	27
2.1.5 İşlem	28
2.1.6 Bulgular	29
2.2 Tartışma	29
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	32
3. ÇALIŞMA 2	32
3.1 Yöntem	32
3.1.1 Araştırmanın Deseni	32
3.1.2 Katılımcılar.....	32
3.1.3 Hipotezler	32
3.1.4 Veri Toplama Araçları.....	33
3.1.5 İşlem	34

3.1.6 Bulgular	35
3.2 Tartışma	36
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	38
4. ÇALIŞMA 3	38
4.1 Yöntem	38
4.1.1 Katılımcılar.....	38
4.1.2 Veri Toplama Araçları.....	38
4.1.3 Bulgular	38
4.2 Tartışma	39
BEŞİNCİ BÖLÜM	42
5. TARTIŞMA	42
SONUÇ.....	47
KAYNAKLAR	50
EKLER.....	57

TABLO LİSTESİ

Sayfa

Tablo 2.1: Birinci Çalışmanın Deseni	26
Tablo 2.2: Değişkenlerin affetme üzerindeki 2x2'lik ANOVA sonuçları	29
Tablo 3.1: İkinci Çalışmanın Deseni	32
Tablo 3.2: Değişkenlerin affetme üzerindeki 2x2'lik ANOVA sonuçları	36
Tablo 4.1: Değişkenlerin affetme üzerindeki 2x2'lik ANOVA sonuçları	39
Tablo 4.2: Katılımcıların koşullara göre affetme ortalamaları.....	39

TEŞEKKÜR

Tüm süreçlerinden keyif aldığım bu uzun yolculukta en başından bu yana deneyimleri ile yoluma ışık tutan, beni motive eden, bilgisi, ilgisi, anlayışı ve vizyonu ile kendimi bana çok şanslı hissettiren değerli tez danışmanım Prof. Dr. Hamit COŞKUN'a teşekkürlerimi sunarım.

Süreçte her umutsuz hissettiğimde beni dinleyen, motive eden ve akademik tecrübelerini benimle paylaşan çalışma arkadaşlarıma, moralimi ve enerjimi yüksek tutan sevgili öğrencilerime teşekkür ederim.

Üniversite hayatımın başından beri her sabah çalışmam için beni uyandırmaktan asla usanmayan, her derdimi dinleyen, neşesi, sabrı ile her koşulda yanımda olan dostum Segah TÜRKYILMAZ'a, tez sürecimde psikolojik ve akademik destekleriyle ilerleme sürecimde hep katkı sağlayan sevgili arkadaşım Arş. Gör. Bala ÇAPAR'a, süreçte neşemi kaybetmeme asla izin vermeyen Arş. Gör. Fatma Semiha SAKA'ya teşekkür ediyorum.

Eğitim hayatım boyunca her alanda isteklerime ve tutkularıma destek olan, benim için hep en iyisini isteyen, gelişmem ve ilerlemem için her türlü fırsatı yaratan, her anlamda arkamda olan annem Selda TUFENK'e ve babam Sebahattin TUFENK'e, bana ikinci anne baba olan sevgilerini ve bağlılıklarını her an yanımda hissettiğim bana güç veren dedem Veysel DOĞAN'a ve anneannem Hamdiye DOĞAN'a teşekkür ediyorum. Son olarak kardeşliğinin yanında güvenilir bir arkadaş olarak tüm olgunluğuyla yanımda olan sevgili kardeşim Ece TUFENK'e tüm kalbimle teşekkür ediyorum.

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumuna, amacına ve önemine yer verilmiştir.

Problem Durumu

“İnsan sosyal bir varlıktır.” cümlesi iyi bilinen bir gerçektir. Doğumdan ölüme kadar geçirilen gelişim evrelerinden her birinde insan çeşitli şekillerde ilişki kurma ihtiyacı hissetmektedir. Dünyaya geldiği anda ilk olarak bakım vereniyile ilişki kuran insan gelecek dönemlerde aile ilişkileri, arkadaşlıklar, iş ilişkileri, romantik ilişkiler gibi birçok çeşitte ilişki kurar. Bunların yanında markete giderken, otobüse binerken, yolda yürürken çevreyle bir şekilde etkileşim halinde olan insan bu etkileşimleri yaşarken çatışma ortaya çıkması kaçınılmaz bir durumdur. Çatışma yaşanan olayın bağlamına göre farklı şekillerde ve etkilerde ortaya çıkar. Markette kasiyerle yaşanan bir çatışmanın etki süresi daha az olabileceken evde eşle yaşanan bir çatışmanın etkisi daha fazla olabilmektedir. Günlük hayatımızın her alanında karşımıza çıkan çatışmalar ile baş etme yollarından biri olarak affetme kavramı karşımıza çıkmaktadır. Enright ve Coyle (1998)’a göre affetme sürecinin başlaması için bir çatışma veya incinme gerçekleşmelidir.

Affetme kavramı uzun yıllar boyunca teolojik bir kavram olarak görüldüğü için psikoloji biliminde kendine sınırlı bir yer bulmuş, son yıllarda kişilerin iyi oluşu, fiziksel ve psikolojik sağlığı açısından pozitif etkileri olduğunun fark edilmesiyle affetme ile ilgili çalışmalar hız kazanmıştır (Scobie ve Scobie, 1998). Literatürde affetmenin iyi oluş, depresyon, anksiyete, empati gibi birçok kavramla ilişkisinin incelendiği göze çarpmaktadır (Brown, 2003; Rowell vd., 2020; Toussaint ve Webb, 2005; Tse ve Yip, 2009). Bahsedilen çalışmalar incelendiğinde çalışmaların genellikle yordama veya ilişkisel olduğu görülmektedir.

Bireyler üzerinde bahsedildiği gibi birçok pozitif etkisi olan affetme davranışının açığa çıkarılması bu pozitif etkiler sebebiyle önem arz etmektedir. Bu bağlamda affetme üzerinde etkili olan değişkenlerin araştırılması gerekmektedir.

İnsanların kendine benzeyenlere ilgi duyması, kendilerini daha yakın hissetmesi onlara karşı anlayışlarının artmasına ve dolayısıyla affediciliğinin onlara karşı daha yüksek olmasına sebep olabilir (Byrne, 1971; Tajfel ve Turner, 1979). Ancak bu teorik bilgilere rağmen affediciliğin karşı cinse göre farklılaşp farklılaşmadığı alanyazında yeterince ele alınmamıştır. Bireylerin hemcinslerine ve karşı cinslerine olan tutum farklılıkları günlük hayattaki birçok konunun içerisinde yer almaktadır. İkili ilişkilerde, insanların birbirlerine olan davranış ve tutumlarında etkili olduğu düşünülen cinsiyet benzerliğinin literatürde örgüt içerisinde ve satın alma davranışlarında incelendiği görülmektedir (Berkovich, 2018; Crosby vd., 1990; Dwyer vd., 1998; Elkins vd., 2001; Graves ve Powell, 1995; Smith, 1998;). Ancak ikili ilişkilerin toplumun her alanında önemli bir yere sahip olduğu düşünüldüğünde cinsiyet benzerliğinin etkileri üzerine farklı bağlamlarda çalışmalar yapılması gerekmektedir. Cornock (2002) tarafından yapılan çalışmada cinsiyet benzerliği ve affetme arasındaki ilişki araştırılmış, bireylerin hemcinslerine yönelik affediciliklerinin karşı cinslerine yönelik affedicilik düzeylerinden daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Duygudurum ise alanyazında karşımıza birçok kavram ile ilişkili olarak çıkmaktadır. Duygudurumun, uyku süresi, bağımlılık, yemek, iyi oluş vb birçok kavram ile ilişkisi araştırmacılar tarafından gösterilmiştir (Acar, 2019; Ata, 2019; AlAmmar vd., 2020; Kocaman, 2019; Pine vd., 2020; Short vd., 2020; Sürmeli, 2019; Yılmaz, 2019).

Duygudurum ve affetme ilişkisini destekleyen görüşler bulunmaktadır. Clore vd. (2014) bireylerin duygudurumlarına göre hareket ettiklerini; olumlu duygudurumdaki bireylerin çevrelerini daha olumlu algıladıklarını, olumsuz duygudurumdaki bireylerin ise çevrelerini daha olumsuz algıladıklarını belirtmişlerdir. George ve Brief (1992) olumlu duygudurumdaki bireylerin olumlu davranışlar sergileyeceklerini söylemektedir. Faydacı durumsallık kuramı, olumlu duygudurumdaki bireyin olumlu duygudurumunu devam ettirme eğiliminde olacağını belirtmektedir (Hirt vd., 1997). Bu sebeple, bireylerin bulundukları duygudurumlarına göre affetme davranışlarının da etkileneceği söylenebilir. Fehr vd. (2010) bu görüşlere paralel olarak olumsuz duygudurumda olan bireylerin affetmeme, olumlu duygudurumda olan bireylerin ise affetme eğiliminde olacağını belirtmektedir.

Literatürde duygudurum ve affetme arasındaki ilişkiyi inceleyen az sayıda çalışma bulunmaktadır. Nguyen (2008) tarafından yapılan çalışmada pozitif ve negatif duygudurumun affetme üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Pozitif duygudurum koşulundaki katılımcıların, negatif koşuldaki katılımcılara kıyasla daha affedici oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmanın manipölasyonlarında kullanılan resimlerin hangisinin hangi duygudurum örüntüsüne sebep olduğu net olmadığı için nedensellik ilişkisi kurulamamıştır. Marks vd. (2013) tarafından negatif ve nötr duygudurum koşulları kullanarak duygudurumun affetme üzerindeki etkisini araştırılmış ve negatif duygudurum koşulundaki katılımcıların, nötr duygudurumdakilerden daha affedici oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Son olarak, Ryan ve Kumar (2005), Cabras vd. (2017) tarafından yapılan çalışmalar da affetme ile duygudurum arasındaki ilişkiyi destekler niteliktedir.

Amaç

Kişilerin duygu durumunun, günlük hayatın bir parçası olarak bireyin karşısına çıkan nezaketsiz davranışlara karşı affedicilik düzeyi üzerindeki etkisini gözlemlemek çalışmanın amaçlarından bir tanesidir. Çalışmanın bir diğer amacı ise bireylerin hemcinslerine veya karşı cinslerine yönelik olan affetme düzeylerinde bir fark olup olmadığını belirlemektir. Bu amaçlar doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmaktadır:

- Bireyler, nezaketsiz davranış karşısında pozitif duygudurumda mı negatif duygudurumda mı daha yüksek affedicilik seviyesine sahiptir?
- Bireyler, nezaketsiz davranış karşısında hemcinslerine mi karşı cinslerine mi daha yüksek affedicilik seviyesine sahiptir?

Önem

İnsan ilişkilerinde çatışma kaçınılmaz bir durum olmakla beraber çatışmaların çözülmesi büyük önem taşımaktadır. Affetme de çatışma çözümünün temel taşlarından biridir. Affetmenin bireye olan pozitif etkileri birçok çalışma ile kanıtlanmış olmakla birlikte (Asıcı, 2019; Brown, 2003; Tse ve Yip, 2009; Kim vd., 2021; O'Beirne vd., 2020; Perez, 2022; Rowell vd., 2020; Song vd., 2020; Singh, 2023; Van Tongeren vd., 2015; Webb ve Boye, 2024; Wulandari ve Megawati, 2020), terapi kapsamında geliştirilen kuramlarda da affetme kavramı önemli yer tutmaktadır (Hargrave, 1994). Bireylerin hayatları boyunca karşılaştıkları hatalı davranışları affetmeleri, hem ilişkilerinin sağlıklı devamlılığı açısından hem de kendi sağlıkları açısından önemli görülmektedir. Literatürde

affetme ile ilgili çalışmaların genellikle affetmenin çıktıları üzerine yoğunlaştığı ayrıca çalışmaların ilişkisel boyutta kaldığı göze çarpmaktadır. Bu bağlamda literatür incelemelerinde, affetme davranışı üzerinde etkili olan değişkenlerin belirlenmesi gerekliliği saptanmıştır. İlgili çalışma, literatürdeki bu boşluğu doldurmak amacıyla deneysel yöntem kullanılarak yapılmıştır.

Hanson ve Mullis (1985) bireylerin kendisine daha çok benzeyen insanlara karşı kendilerini onların yerine koyma ihtimalinin daha çok olduğunu belirtmişlerdir. Bu noktada kişilerin hemcinslerine karşı empati duygusunu daha yüksek yaşayacakları düşünülebilir. Empati ise birçok araştırmacı tarafından affetme sürecinin önemli bir parçası olarak ele alınmaktadır. Hall ve Fincham (2005)'a göre başkalarını affetme sürecinde empati kolaylaştırıcı rol oynamaktayken Affetme Süreç Modeli'ne göre empati çalışma evresinin temel taşıdır (Enright vd., 1996). Hargrave'in Affetme Modeli'nde aklama evresi empatik bakış açısının önemini vurgular (Hargrave, 1994). DiBlasio'nun Karar Temelli Affetme Modeli'nde ise Affetme ve Affi Kabul Etme evresi empati kurma eylemini içermektedir (DiBlasio, 2000). Worthington'un Affetmenin Piramit Modeli'nde de aşamalardan bir tanesi inciten kişi ile empati geliştirmedir (Worthington vd., 2005). Görüldüğü üzere affetme kuramlarının her birinde empati affetme sürecinin temel taşlarından biri olarak ele alınmıştır. Literatürdeki birçok çalışma affetme ve empati arasındaki pozitif ilişkiyi destekler niteliktedir (Berry vd., 2005; Fincham vd., 2002; Kaya ve Orçan, 2019; Toussaint ve Webb, 2005).

Byrne (1971) tarafından ortaya atılan kişilerin kendisine benzeyen insanlara ilgi duymaya daha yatkın olduğunu öne süren Benzerlik-Çekim Yaklaşımı ve Tajfel ve Turner (1979), tarafından ortaya atılan Sosyal Kimlik Kuramı da kişilerin aynı cinsiyette olan bireylere daha anlayışlı yaklaşacağı ve kişiler arası gerilimi azaltacağı görüşünü desteklemektedir.

Literatürde cinsiyet benzerliği ile ilgili çalışmalar, örgüt ve satın alma ilişkileri bağlamında sınırlı kalmıştır (Berkovich, 2018; Crosby vd., 1990; Dwyer vd.,1998; Elkins vd., 2001 Graves ve Powell, 1995; Smith,1998;). Bireylerin hemcinslerine ve karşı cinslerine karşı olan tutum ve davranışlarının farklı bağlamlarda incelenmesi gerekmektedir. Çalışmanın bağımsız değişkenlerinden biri olarak cinsiyet benzerliğinin kullanılması, literatürdeki bu boşluğa katkı sağlayacaktır.

Clore vd. (2014)'ne göre kişi çevresini algıırken duygudurumuna göre hareket eder. Yani birey olumlu bir duygudurum içerisindeyse çevresini daha olumlu algılayacak ve olumsuz bir durum olmadığını düşünmeye yatkın olacaktır. Aynı şekilde kişi olumsuz bir duygudurumda ise çevresini de daha olumsuz algılama eğiliminde olacak negatif bir durum veya bir problem olduğunu düşünmeye daha yatkın olacaktır. Bu görüşlerle paralel olarak George ve Brief (1992) olumlu duygudurumdaki bireylerin olumlu davranışlar sergileme eğiliminde olduklarını belirtmişlerdir. Fehr vd. (2010) ise bu görüşlerle paralel olarak, bireylerin olumsuz duygudurumda olmasının affetmemeyi, olumlu duygudurumda olmasının ise affetmeyi motive etmesinin beklenebileceğini belirtmişlerdir.

Literatürde affetme ve duygudurum arasında nedensellik ilişkisi kuran bir çalışmaya rastlanılmamaktadır. Duygudurumun affetme kararı üzerindeki etkisini incelemek amacıyla Nguyen (2008) tarafından deneysel yöntem kullanılarak yapılan çalışmada, olumlu duygudurumda olanların olumsuz duygudurumda olanlara göre daha affedici olduklarını ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte bu araştırmada katılımcıların duygudurumları çok sayıda fotoğrafa verdikleri tepkiler üzerinden belirlenmiştir. Bu işlemde dolayı hangi resimlerin nasıl bir duygudurum örüntüsü oluşturduğu açık değildir. İki değişken arasında pozitif ilişki saptanmasına rağmen kullanılan manipölasyonların çalışmaması sebebiyle nedensellik ilişkisi kurulamamıştır.

Affetme ve duygudurum arasındaki ilişkinin incelendiği bir başka çalışma değişkenleri ruh sağlığı açısından incelemiştir. Pozitif ve negatif duygudurumun ruh sağlığı üzerinde etkili olduğu fakat affetmenin aracılık ettiği bulgusuna ulaşılmıştır. Bu araştırmada pozitif duygudurum ile ruh sağlığı arasında affetmenin aracı rolü olduğu ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte araştırmada duygudurum, affetme ve ruh sağlığı ölçümleri ölçekler üzerinden alınmış ve herhangi bir manipölasyon yapılmamıştır (Cabras vd., 2017).

Marks vd. (2013) tarafından yapılan çalışmada negatif duygudurum ve affetme ilişkisi incelenmiş ve affetmenin negatif duygudurumdan kurtulma üzerindeki işlevi araştırılmıştır. Nötr ve negatif duygudurumdan oluşan çalışmanın bulguları, negatif duygudurumdaki bireylerin pozitif duygudurumdaki bireylere göre ihlal karşısında daha affedici davrandıklarını göstermektedir. Ancak çalışmada pozitif duygudurum koşulu bulunmamaktadır.

Ryan ve Kumar (2013) tarafından yetişkinlerle yapılan çalışmada affetme, duygudurum ve kaygı değişkenleri arasında ilişki bulunmuş fakat bulgular bu değişkenler üzerinde cinsiyetin fark yaratmadığını göstermektedir.

Bu alanda daha fazla deneysel çalışmaya ihtiyaç bulunmaktadır. Duygular ve affetme üzerine birçok çalışma olmasına rağmen duygudurum ve affetme arasında literatürdeki çalışma sayısı yetersiz kalmaktadır. Duygudurumun affetme üzerinde etkili olup olmadığının öğrenilmesi duygu düzenleme çalışmalarının artırılmasına ve dolayısıyla affetmenin ve sorunların çözümünün hızlanmasını sağlayabilir. Bahsedilen değişkenler arasındaki var olan çalışmaların genellikle ilişkisel boyutta kaldığı gözlenirken (Cabras vd., 2017; Ryan ve Kumar, 2013) pozitif ve negatif duygudurumun affetme üzerindeki etkisini inceleyen bir çalışma bulunamamıştır. Marks vd. (2013) tarafından yapılan çalışmada pozitif duygudurum koşulu eksik kalmaktadır, Nguyen (2008)'in çalışmasında ise manipölasyonların çalışmaması sebebiyle nedensellik ilişkisi kurulamamıştır. Literatürde pozitif duygudurumun affediciliği arttıracığına yönelik görüşleri (Clore vd., 2014; Fehr vd., 2010; George ve Brief, 1992) test eden çalışmaların eksikliği fark edilmiştir. İlgili çalışma ile pozitif ve negatif duygudurumun affetme üzerindeki etkisini araştırarak literatürdeki boşluğa katkı sağlanacak bahsedilen görüşler test edilecek ve sonraki çalışmalara kaynak sağlanacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KURAMSAL TEMELLER VE İLGİLİ LİTERATÜR

1.1 Affetme

1980 yıllarında teolojik bir kavram olarak görülen affetme kavramı psikoloji bilimi içerisinde sınırlı bir yer bulabilmiştir (Scobie ve Scobie, 1998). 1990'lı yılların başından itibaren psikoloji alanında kendine yer edinmeye başlamış ve bu alanda yapılan çalışmalar 1980'li yıllardan itibaren artış göstermektedir (McCullough vd., 1997). Affetmenin bireyin psikolojik ve fizyolojik sağlığı üzerinde olumlu etkilerinin gözlenmesi, kişinin yıkıcı duygularını yapıcı duygularla değiştirmesine olan faydası, intikam düşüncelerini uzaklaştırması bu artışın sebebi olarak görülebilir (Scobie ve Scobie, 1998).

1.1.1 Affetme Kavramının Tanımlanması

Affetme kavramının tanımı konusunda literatürde ortak bir fikre ulaşılamadığı görülmektedir. Buna rağmen kabul görmüş bazı tanımlar mevcuttur. Bu tanımlardan birine göre affetme, incinen kişinin inciten kişiye karşı misilleme yapma ve kişiden kaçınma motivasyonlarının düştüğü; uzlaşma ve iyi niyet konularında ise motivasyonunun arttığı bir süreçtir (McCullough vd., 1997). Enright ve North (1998)'a göre ise affetme durumu haksız kişiye duyulan olumsuz duyguların ortadan kalkmasının yanında olumlu duygularında devreye girmesini içermektedir. Aynı zamanda, affetme unutmadan farklı olarak olumsuzluk durumunun çözümlenmesini içerir ve olayın hatırlanmamasını gerektirmez. Enright ve Coyle (1998) başka bir tanımda ise affetme kavramını ileriye bakma, geçmişi geride bırakma kavramlarıyla ilişkilendirmektedir. Ayrıca gerçek affetmenin gerçekleşme sürecini, incinen bireyin kendi iradesiyle zorlama olmaksızın intikam duygusundan vazgeçerek merhamet duygusuyla hareket ettikleri süreç olarak belirtmişlerdir.

Fincham (2000)'ın tanımında, affetme kişiler arası bir yapı olarak ele alınırken, Berry vd. (2005) tarafından yapılan tanımlamada ise duygulara odaklanılmaktadır. Bu tanımda olumlu duyguların olumsuz duyguların yerini almasının affetme süreci olduğu belirtilir. Bu tanıma paralel olarak Bugay ve Demir (2011) tarafından affetme, zarar gören bireyin olumsuz olan bakış açısının davranışsal, bilişsel ve duygusal olarak olumluya doğru ilerlemesi olarak

tanımlanmaktadır. Horwitz (2005) ise affetmenin içerebileceği çeşitli unsurları mağdur, suçlu, travmanın, adaletsizliğin ve yaralanmanın değişik düzeylerde algılanması olarak belirtmektedir. Başka bir affetme tanımına göre ise affetme kavramı duygusal ve karar verme temelli olarak ikiye ayrılmaktadır. Karar temelli affetmede kişi öfke, endişe gibi çeşitli olumsuz duyguları deneyimlemesine rağmen affetmeye karar verir; duygusal affetme ise duygusal deneyimler içerir kişinin yaşadığı durumun adil olmadığını hissetmesiyle ilgilidir. Kişi durumun adil olmadığını ne kadar fazla hissediyorsa affetme o oranda zorlaşır (Worthington ve Scherer, 2004).

Hallowel (2005) affetme davranışını gerçekleştirenlerde oluşan değişimlerden bahsetmiştir; öfke, düşmanlık, suçlama, kontrolsüz tepki verme durumlarında azalma gözlenirken pozitif düşünceler, öz yeterlilik, sosyal destek algısı ve farkındalık durumlarında artma gözlemlendiğini belirtmektedir. Birçok affetme tanımı ile paralel olarak; Hallowel'in bu sınıflandırmasının da affetmeyi olumsuz duygulardan olumlu duygulara geçiş olarak ele aldığı görülmektedir.

1.1.2 Affetme Türleri

1980'li yıllardan itibaren çalışılmaya başlanan affetme çalışmaları ilk dönemlerde başkalarını affetme üzerine yoğunlaşmaktadır (Hope, 1987). Ancak 1990'lı yıllardaki çalışmalar incelendiğinde affetmenin birden çok boyutlu bir kavram olarak ele alınmaya başlandığı görülmektedir.

1.1.2.1 Kendini Affetme

Affetme literatürü incelendiğinde çalışmaların kendini affetme ve durumu affetme boyutlarının ihmal edildiği, başkalarını affetme boyutlarına odaklanıldığı göze çarpmaktadır (Hall ve Fincham, 2005). Hall ve Fincham (2005) tarafından kendini affetme kavramı kişinin kendisine yönelttiği olumsuz duyguların (öfke, suçluluk, kızgınlık), kendine zarar veren davranışların ve kendisinden intikam alma motivasyonunun yerini kendine karşı olumlu duygu, düşünce ve davranışların alması olarak tanımlanmıştır. Kendini affetme öncesinde kişinin kendisine veya başkasına yönelik gerçekleştirdiği bir hata söz konusudur (Hall ve Fincham, 2005; Holmgren, 1998). Bu bağlamda Horsbrugh (1974) kendini affetmeyi, başkalarına verilmiş zarar sonrası kendini affetme ve kendine verilmiş zarar sonrası kendini affetme olarak ikiye ayırmaktadır.

Araştırmacılar, hatanın kişide oluşturabileceği bazı duygu ve davranışlardan bahsetmişlerdir. Hall ve Fincham (2005), bireyin bu durumda

kendisine kızgınlık, aşağılama ve eleştirme gibi duygu ve davranışları yöneltebileceğinden bahsederken, Jacinto ve Edwards (2011) negatif duyguların yanında depresyon ve anksiyete gibi bozukluklarında ortaya çıkabileceğini belirtmiştir. Aynı zamanda kişi bazı sahip olduğu normları ihlal ettiğini düşünerek suçluluk ve utanç duygularıyla yüzleşebilir. Bu noktada kişi kendini affederek bahsedilen negatif duygu ve davranışlardan uzaklaşabilir (Tangney vd., 2007).

Kendini Affetme Süreç Modeli'ne göre, kendini affetme dört evreden oluşmaktadır. Bunlar keşfetme evresi, karar evresi, eylem evresi ve derinleştirme evresi olarak sıralanmaktadır. Keşfetme evresinde, kişi yaşanan olayı anlamlandırmaya çalışırken karar evresinde kendini affetme süreci ve bunun yararı ile ilgili düşünür. Sonraki evre olan eylem evresinde ise kişi yaptığı hatanın sorumluluğunu almanın yanında kendisine karşı olan algısını yeniden değerlendirir, hata yapmanın her insan için mümkün olduğunu fark eder ve kendisine daha olumlu bir bakış açısıyla bakmaya başlar. Derinleştirme evresinde ise kişi kazandığı bu yeni bakış açısını kullanarak kendisine karşı duyduğu öfke, kızgınlık gibi negatif duygulardan bilinçli bir şekilde uzaklaşır ve hayatına anlam ifade eden hedefler ekler (Enright vd., 1996).

Kendini affetme süreci Jacinto ve Edwards (2011) tarafından ise dört terapötik evreye ayrılmıştır. İlk evre olan kabul etme evresinde kişi kendine karşı duyduğu olumsuz duygulardan sonra kendini affetmesi gerektiğini fark eder. İkinci evre olan sorumluluk evresinde ise kişi hatasının sorumluluğunu alır. Üçüncü evre olarak birey hatasını dile getirir. Yeniden yaratma olarak adlandırılan son aşamada ise birey kendisine karşı olan olumsuz algısını olumlu olarak yeniden kurgular.

1.1.2.2 Başkalarını Affetme

Başkalarını affetme kavramı, kişinin kendisini inciten kişiye karşı sevgi, merhamet gibi olumlu duyguları devreye sokarak; kızma, ilgisiz davranma gibi olumsuz duygu ve davranışlarından kendi isteği ile vazgeçmesi olarak tanımlanmaktadır (Enright vd.,1998). Başka bir tanımda da bu tanıma paralel olarak başkalarını affetme, hatalı kişiye yönelik olumsuz duyguların yerini olumlu duyguların aldığı bir duygusal dönüşüm süreci olarak tanımlanmaktadır (Kachadourian vd., 2005). Bu tanımları destekleyen bir tanım da McCullough vd. (1997) tarafından ortaya konmakta ve affetme kavramı motivasyonel bir değişim olarak ele alınmaktadır. Başkalarını affetme sürecinde bireyin hatayı yapan kişiyle

uzlaşma motivasyonunda artış görülürken intikam alma ve uzak durma motivasyonlarında azalma gözlenmektedir.

Hall ve Fincham (2005), kendini affetme ve başkalarını affetme arasındaki bir dizi farkı ortaya koymaktadır. İlk olarak başkalarını affetme sürecinde yalnızca davranış boyutu devredeyken; kendini affetmede düşünce, duygu ve davranış boyutlarının üçü birden devreye girmektedir. Ayrıca başkalarını affetmede odak karşıdaki kişiyi affetme veya kişiden kaçınma olarak ortaya çıkar, kendini affetme sürecinde özne hatanın kendisidir, kişi bu süreçte hatayı bağışlar veya hatadan kaçınmaya çalışır. Hall ve Fincham (2005)'a göre empati iki süreçte farklı rollere sahiptir, kendini affetme sürecinde engelleyici rol oynarken başkalarını affetme sürecinde kolaylaştırıcı etkisi olduğu görülmektedir.

1.1.2.3 Durumu Affetme

Daha önce açıklandığı üzere, araştırmacıların affetme kavramsallaştırması, hatayla ilgili ortaya çıkan olumsuz duygu ve davranışların olumlu duygu ve davranışlarla yer değiştirmesi üzerinedir. Bu bağlamda ihlalin kaynağının kişinin kendisi veya başka bir birey tarafından gerçekleştiği durumlardaki affetme süreçlerine değinilmektedir. İhlalin bir durumdan kaynaklandığı affetme sürecine araştırmacılar tarafından fazla değinilmediği gözlenmektedir. Thompson vd. (2005)' e göre bireyin temel varsayımlarını ("Ben sağlıklıyım" ve "iyi insanların başına sebepsiz yere kötü şeyler gelmez") ihlal eden durumlar söz konusudur (örneğin, feci bir hastalık). Bu ihlal kişinin öfke, üzüntü gibi negatif duygulara yönelmesine yol açacaktır. Bu duyguların nötr veya olumlu duygulara dönüşmesiyle ise durumu affetme gerçekleşecektir. Durumu affetme sürecinin birden çok boyutu olabileceği öne sürülmektedir. Bir hastalık söz konusu olduğunda o hastalığı aktaran akrabalarını veya hastalığa sebep olacak şekilde yaşadıkları için kendilerini affetmek söz konusu olabilir. Yani durumu affetme aslında kişilerarası affetme ve kendini affetmeyi de içinde barındıran bir kavram olarak ele alınabilir.

1.1.3 Affetme Modelleri

1.1.3.1 Affetme Süreç Modeli

Affetme süreci çeşitli araştırmacılar tarafından farklı modeller ile açıklanmaya çalışılmıştır. İlk olarak Affetme Süreç Modeli göze çarpmaktadır. İnsan Gelişimi Çalışma Grubu (1991) tarafından ortaya atılan model kişilerarası affetmeye odaklanmakta ve affetme sürecinin terapi sürecinde nasıl ele alınması

gerektiğine dair önemli noktalar belirtmektedir. İlk olarak terapistin danışana açıklamadan önce, başkalarını affetme konusunda açık bir tanıma sahip olması gerekmektedir. Danışan ve terapist affetme ve affetmeme kavramlarını açık ve yalın bir biçimde anlamalıdır. Affetme süreci danışanın bunalmaması için tek bir kişi ve somut tek hata üzerine çalışılarak gerçekleştirilmelidir. Aynı zamanda danışma sürecinde, danışan affetmeyi bir süreç olarak kavramalı ve zaman alabileceğini kabullenmelidir. Son olarak ise; terapist, danışanın affetme ve uzlaşmanın farklı olduğunu anlamasını sağlamalıdır.

Modele göre affetme süreci ortaya çıkarma evresi, karar evresi, çalışma evresi ve derinleştirme evresi olmak üzere 4 basamaktan oluşmaktadır (Enright vd., 1996). Bu 4 basamak arasında geriye dönme gerçekleşebilir. Bu sebeple affetme süreci esnek bir süreç olarak ele alınmaktadır.

Ortaya Çıkarma Evresi: Modele göre affetme sürecinin ilk evresi olan ortaya çıkarma evresi (keşfetme veya açığa çıkma evresi) bir farkındalık evresidir. Hataya maruz kalan birey bu evrede, olayın kendisine olan etkilerini, kendisinde yarattığı değişimleri düşünür. Bu evrede, kişi durumu inceledikçe yaşadığı adaletsizliği fark eder ve bu farkındalık sonucu olumsuz duyguların ortaya çıkmasının yanında adil dünya inancında sarsılma gözlenebilir. Sonuç olarak, bu evre kişinin olaya ve duruma karşı farkındalık kazandığı evredir (Enright vd., 1996).

Karar Verme Evresi: Bu evre, affetmenin bir seçenek olduğu üzerine düşünülen evredir. Bir önceki evrede oluşan farkındalık, bireyi yeni karar verme ve iyileşme yolları arama konusunda güdüler. Bu evre sonucunda, affetme tam anlamıyla gerçekleşmez fakat bireydeki intikam alma isteği gibi bir takım olumsuz duygularda azalma gözlenebilir (Enright vd., 1996).

Çalışma Evresi: Bu evrede en önemli nokta kişinin insanlığına vurgu yapılmasıdır. Hataya maruz kalan birey hatayı yapan kişiyi yeniden değerlendirir. Hatayı yapan kişiyi hayatı, geçmişi ve bağlamında değerlendirerek insanlığına odaklanır. Her insanın hata yapma eğilimi olduğu ve karşındakinin de bir insan olduğu bu evrede odaklanılan düşüncelerdendir. Empati bu evrenin temel taşı olarak görülebilir; inciten kişiyi daha iyi anlamak ve duygularını hissetmek merhameti getireceğinden affetmenin önünü açar. Önceki evrede gerçekleşen bilişsel sürecin duygusal süreçlere dönüştüğü gözlenmektedir (Enright vd., 1996).

Derinleştirme Evresi: Modelin son basamağı olan derinleştirme evresi sonuç verme olarak da ifade edilmektedir. Evrenin temelinde, kişinin daha önceki süreçlerde oluşturduğu negatif duygulardan bilinçli bir şekilde uzaklaşması vardır. Kişi bu evrede affedilme ile ilgili olarak kendi geçmişini ve tecrübelerini düşünür sonrasında ise inciten kişiyi anlar ve affeder (Enright vd., 1996).

1.1.3.2 Gordon ve Baucom'un Üçlü Affetme Modeli

Bu model kişiler arası ilişkilerde yaşanan hata olarak görülen olayı travma olarak ele almakta ve ihanet olarak adlandırmaktadır. Modele göre kişiler arasında yaşanan bu hata ilişkinin beklentilerini ve varsayımlarını ihlal ettiği için kişide bir travma oluşur. Kişinin affetme sürecini başlatabilmesi için ise kişi ilişkisine veya ilişkisinin öznesine karşı geliştirdiği beklenti ve varsayımları yeniden yapılandırılmalıdır. Model bu yeniden yapılandırma sürecinin affetme olduğunu öne sürmektedir. Süreç 3 aşamada ele alınmaktadır (Gordon ve Baucom, 1998).

Etki ile Başa Çıkma: İlk evre olan etki ile başa çıkma evresi bilişsel süreçlerin yer aldığı bir evredir. Bu evrede, mağdur durumla ilgili yaşadığı durumu anlayabilmek ve ilişkisini gözden geçirebilmek için bilgi toplamaya ihtiyaç duyar. Kişinin ilişkisine yönelik varsayımlarının sarsıldığı ve bu sebeple ilişkisinde kurmuş olduğu varsayımlara yönelik güvensizlik oluşturduğu görülür. Birey kendini savunmasız, kafası karışmış ve mağdur hisseder. Kişi yaşadığı güven kaybından dolayı daha önce oluşturduğu davranış kalıplarına güvenemez duruma gelir ve davranışları düzensiz ve kaotik olmaya yatkındır. Kişide oluşan olumsuz duygular cezalandırıcı veya kaçınmacı tutumlara yol açabilir. Bu da travma sonrası görülen tepkilerle benzerlik gösterir (Gordon ve Baucom, 1998).

Anlam Arayışı Aşaması: Bu evre affetme sürecinin en önemli evresidir. Kaotik olan önceki evreye göre daha sakin geçen bir süreçtir. Kişi bu evrede ihanetin neden gerçekleştiğini ve bu ihanetin ilişkisi için ne anlama geldiğini düşünür. Sonrasında ise ilişkide bozulmuş olan denge yerine yeni bir denge kurma çabası meydana gelir. (Gordon ve Baucom, 1998).

İyileşme ve İlerleme: Modelin son aşaması olan iyileşme ve ilerleme aşaması, anlam arayışı aşamasında edinilen yeni beklenti ve varsayımları kullanarak kişinin affetme konusunda harekete geçmesini içermektedir. Bu aşamada birey karşındakine karşı duyduğu olumsuz duyguları azaltacak, ilişkisini yeniden değerlendirecek ve devam edip etmeme konusunda karara varacaktır (Gordon ve Baucom, 1998).

1.1.3.3 Hargrave'in Affetme Modeli

Hargrave bu modelinde affetmeyi aile terapisi kapsamında ele almakta, affetmeyi gerektiren durumun tanımını ise iki kişi arasında olumsuz duygular yaratan zarar verici bir hata sebebiyle oluşan güven kaybı olarak yapmaktadır (Hargrave, 1994).

Hargrave modelinde, bir hata sonucunda aile içi dengenin bozulması ve dolayısıyla güven ve adalet duygusunda sarsılma olmasını vurgulamaktadır. Sonrasında ise mağdur kişi olumsuz duygularla yüzleşmektedir. Modelde affetme süreci aklama ve affetme olarak adlandırılan, birbiri ile sürekli iletişim içerisinde olan iki kategoriden oluşmaktadır. (Hargrave, 1994).

Aklama/ Kurtarma: Bu kategori mağdur kişinin hatalı kişiyi anlamaya çalışmasını ifade etmektedir. İlgörü ve anlama olarak ikiye ayrılmaktadır (Hargrave ve Sells, 1997). İlgörü kısmında birey hatanın kendisinde oluşturduğu hasarı anlamlandırmaya ve zararı veren kişiye yönelik empatik bir bakış açısı kazanmaya başlar (Kaya, 2015). Anlama kısmı ise hatayı yapan kişinin niyetini göz önüne alarak insanlığın hata yapmaya eğilimli varlıklar olduğu kabul edilir (Hargrave, 1994).

Affetme/ Onarma: Bu kategori telafi ve affetmenin açık eylemleri olarak isimlendirilen iki ögeyi barındırır (Hargrave, 1994). Telafi ögesinde mağdur kişi hatalı kişiye hatasını telafi etmesi için fırsatlar verir (Asıcı, 2013), telafide kişinin ilişkide sarsılan güveni tekrar inşa etmek için çabalaması beklenir. Affetmenin açık eylemleri aşamasında kişiler konuyu açıkça tartışır ve sarsılan güven ilişkisini tekrar kurma yolunda anlaşmaya çalışır (Hargrave, 1994). Bahsedilen evreler sıralı bir şekilde gerçekleşmek zorunda değildir, kişiler evreler arasında birçok kez gelgit yaşayabilirler (Kaya, 2015).

1.1.3.4 DiBlasio'nun Karar Temelli Affetme Modeli

Kuram, affetme sürecinin nasıl gerçekleştiğine açıklık getirmeye çalışan affetmenin kişisel bir seçim olduğunu vurgulayan bilişsel davranışçı yaklaşımlarla tutarlı bir bakış açısı sunmaktadır. Bireylerin affetme kararı vermesi için duygusal olarak hazır bulunuşluğun ön koşul olmadığı öne sürülmektedir. Kişi duygusal olarak hazır bulunmasa bile affetme kararı alabilir ve olumsuz duygulardan bu kararı aldıktan sonra uzaklaşabilir. Kurama göre affetme süreci 3 bölümden oluşmaktadır (DiBlasio, 2000).

Tanımlama ve Hazırlanma: Model bu bölümü 3 adımda ele almaktadır. İlk adımda danışana karar temelli affetmenin ne olduğu, yararları, affetmenin bir seçim olduğu gibi bilgiler verilirken ikinci adımda hatalı kişilerin affedilme için şans isteme fırsatı olması gerektiği üzerinde durulur. Sonraki adımda ise bireylerin affetme sürecine başlaması sağlanır (DiBlasio, 2000).

Affetme ve Affi Kabul Etme: Bölüm dokuz adımdan oluşmaktadır. Bu dokuz adım hatalı davranışları, inciten olayları belirleme, hatalı kişiye açıklama fırsatı verme, hatalı kişinin empati kurması ve telafi etmeye çalışması, mağdur kişinin tepkileri ve affetme talebi gibi eylemleri içerir (DiBlasio, 2000).

Tören Eylemi: Tek basamaktan oluşan bu eylem hatanın affedildiğine dair sembolik bir eylemi içermektedir (DiBlasio, 2000).

1.1.3.5 Worthington Affetmenin Piramit Modeli

Worthington vd. (2005) affetmenin duyuşsal, bilişsel, davranışsal olmak üzere üç boyutunu dahil ederek 5 aşamalı bir model oluşturmuştur. Her aşamanın ilk harfinin birleşimi olan REACH şeklinde isimlendirilmiştir.

Recall the Hurt (Acıyı Hatırlama): Kişi için duygusal anlamda zor olabilecek bu bölümde, birey yaşadığı incitici olayı hatırlar, zihninde canlandırır ve inceler (Worthington vd., 2005).

Empathize the Person Who Hurt You (Inciten kişi ile empati geliştirme): Hatanın mağduru olan kişi bu adımda, inciten kişinin ne hissettiğini anlamaya ve kendini onun yerine koymaya çalışır (Worthington vd., 2005).

Altruistic Gift of Forgiveness (Hatalı Bireye Karşı Özverili Davranma): Bu adımda kişi kendisini inciten bireye karşı olumsuz fikir ve tutumlarını değiştirmeye çalışarak daha özverili davranışlarda bulunur (Asıcı, 2013).

Commit to the Emotional Forgiveness (Affetme için Söz Verme): Bu adım kişinin kendisini inciten bireyi affetme konusunda kendisine söz verdiği adımdır. Karşısındaki kişiye bunu bildirmese bile son aşamaya hazırlık olması açısından önemli bir adımdır (Worthington vd., 2005).

Hold on to Forgiveness (Affetmeyi Sürdürme): Bu adım bireyin affetmenin faydalarının farkına vardığı, affetmenin iyi oluşuna faydasını gördüğü adımdır ve birey affetmeyi sürdürmeye karar verir ve affetme kararını kendine sürekli olarak hatırlatır (Karduz, 2019).

1.1.3.6 McCullough Affetmenin Sosyal Psikolojik Belirleyicileri Modeli

McCullough tarafından affetme kavramı motivasyonel ve olumlu sosyal davranışlar arasında ele alınmıştır. Modelde iki olumsuz duyuya ve iki olumsuz güdüye yer verilmektedir. Bahsedilen olumsuz duyular incinme ve öfke olarak belirtilirken iki olumsuz güdü hatalı davranış sonrasında oluşan kaçınma veya intikam alma arayışı olarak belirtilmektedir (Şamatacı, 2013). Hatalı davranışın bireyde incinme duyusuna sebep olması hatalı kişiye yönelik kaçınma davranışına sebep olacaktır (Asıcı, 2013). Öte yandan birey hatalı davranış sonrası öfkeleniyorsa intikam alma motivasyonu ortaya çıkacaktır. Eğer birey bu olumsuz duyusu ve güdülerini devam ettiriyorsa affetme gerçekleşmeyecektir. Affetmenin motivasyonel yanı; mağdur kişinin olumsuz duyusu ve güdülerine yönelik motivasyonlarında azalma, olumlu güdü ve duyulara yönelik motivasyonlarında artma olarak belirtilmektedir. (McCullough, 2000).

1.1.3.7 Thompson Affetme Modeli

Thompson, modelinde ihlallerden bahsetmiş ve ihlalleri kişinin kendilerinin diğerlerinin ve dünyanın nasıl olması gerektiğine dair olan inançları ve varsayımlarının çiğnenmesi şeklinde ele almaktadır. Thompson'a göre bu ihlaller kişide uyumsuzluk ve sıkıntı hissi yaratmaktadır ve birey bu hislerden kurtulmak ister. Bu sebeple affetme bu durumdan kurtulmak için bir yol olarak karşımıza çıkmaktadır. Affetme süreci, kişinin bilişsel, duygusal ve davranışsal olarak ihlale karşı geliştirdiği negatif tepkilerin dönüştürülme çabasını içerir. Bahsedilen tepki Thompson tarafından değişebilir iki unsurla ele alınmaktadır; değer ve güç. Bu noktada bahsedilen değer; duygu, düşünce ve davranışların pozitif, negatif veya nötr olmasını ifade ederken güç; duygu, düşünce ve davranışların yoğunluğu ve ihlalin kişinin hayatına ne kadar müdahale ettiği ile ilgilidir. Affetme kişinin değeri negatiften nötr veya pozitive dönüştürmesiyle olabilirken; kişi değeri değiştirmesinin yanında gücü de değiştirebilir. Görüldüğü gibi affetmenin gerçekleşmesi için değeri negatiften pozitif veya nötre dönüştürmek zorunluyken güç için böyle bir zorunluluk söz konusu değildir (Thompson vd., 2005).

Bunların yanında Thompson affetme kavramını 3 boyutta ele almıştır. Kendini affetme, başkalarını affetme ve durumu affetme. Thompson durumu affetmenin ayrı bir öge olarak ele alınması gerektiğini fakat kişiler arası affetme

ve kendini affetme ile ilişkili olduğunu öne sürmektedir (Thompson vd., 2005). Ayrıca, Thompson modelinde, affedicilik ile bireyin iyi oluş halinin, yüksek ilişki doyumunun, ilişkilerin devamlılığının paralel olduğundan bahsetmiştir (Thompson vd., 2005).

1.1.4 Affetme ile İlgili Çalışmalar

Affetme kavramının ilişkili olduğu birçok kavram bulunmaktadır ve literatürde bu çeşitli kavramlar ile affetme arasındaki ilişkinin incelendiği çok sayıda çalışma göze çarpmaktadır. Çalışmalardan bazıları kısaca özetlenecektir.

Tse ve Yip (2009) tarafından yapılan korelatif çalışmada kişiler arası uyum, psikolojik iyi oluş ve kişiler arası affetme ilişkileri incelenmektedir. 139 katılımcı ile yaptıkları çalışmanın sonucunda affetme ve psikolojik iyi oluş arasında, pozitif bir ilişki olduğu gözlenmektedir. Yaptıkları ileri analizler göstermiştir ki affetme psikolojik iyi oluşu kişiler arası uyumu artırma yoluyla yordamaktadır. Ayrıca, Asıcı (2019) tarafından 288 ergenle yapılan bir çalışmada, affetme esnekliği ve iyi oluş ilişkisi araştırılmış ve sonuçlar, değişkenler arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki göstermektedir. Affetmenin ergenlerin iyi oluşları üzerindeki etkilerini araştırarak ve bu konuda yapılan çalışmaları inceleyen bir derlemenin sonucunda affetmenin ergenlerin iyi oluşları üzerinde pozitif etkisi olduğu ortaya konulmaktadır. Ayrıca affetmenin mutluluk, ruhsal ve kişisel iyi oluş üzerinde pozitif etkisi olduğu gözlenmiştir. Ek olarak araştırmacılar affetmenin ergenlerdeki refahı arttırdığını vurgulamaktadırlar (Wulandari ve Megawati, 2020). Singh (2023) tarafından yapılan çalışmada affetmenin mutluluk ve iyi oluş üzerindeki etkisi ilgili araştırmalar üzerinden incelenmektedir. İncelemeleri sonucunda ise affediciliği yüksek olduğu raporlanan insanların affetme ve iyi oluşlarının daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir. İyi oluşla bağlantılı diğer bir çalışma ise yaşlı insanlar üzerinde yapılmıştır. Çalışmada, kızgınlık ve affetmenin iyi oluş üzerindeki etkisinin yanında; kızgınlığın zamanla hafifleyip hafiflemediğini araştırmaktadır. Bulgulara göre kızgınlık, iyi oluş üzerinde negatif bir etkiye sahipken; affetme, iyi oluş üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir. Geçen zamanın hatalı davranıştan kaynaklanan acıyı azalttığı gözlenirse de hatalı davranışın mağduruna, aktörüne ve kişilerin arasındaki ilişkiye göre affetmenin değişebileceği belirtilmektedir (Almeida ve Cunha, 2023).

Van Tongeren vd. (2015) tarafından yapılan çalışmada hatalı bir davranış sonrası gösterilen affetme derecesinin hayatın anlamı ile pozitif ilişki gösterdiği

bulgusuna ulaşılmaktadır. Araştırmacıların yaptığı ikinci çalışma ise romantik ilişki içindeki çiftler üzerinde boylamsal bir çalışmadır. Bu çalışmanın bulguları ise partnerlerine yönelik affedicilik düzeyi arttıkça katılımcıların hayatını anlamlı bulma düzeylerinin arttığını göstermektedir. Ayrıca, bulgular affetmenin hayatın anlamını kaybettiğini düşünen katılımcıların anlam bulma konusunda ilerleme sağladığını göstermektedir.

Affetme ve psikolojik sağlık arasındaki ilişkiyi inceleyen Çapan ve Arıcıoğlu (2014)'nin çalışmalarının sonucunda affetme ve psikolojik sağlık arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki gözlenmektedir. Brown (2003) tarafından 248 lisans öğrencisi ile yapılan çalışmada ise affetme eğilimi ve depresyon arasındaki ilişki araştırılmış, çalışmanın bulgularına göre depresyon belirtileri ile affetme eğilimi arasında negatif bir ilişki olduğu gözlenmektedir. Song vd., (2020) evsizler ve mahkumlar üzerinde yapılan affetme müdahalelerinin sonuçlarını belirlemek amacıyla derleme çalışması yapmışlardır. Çalışmanın bulgularına göre, bu müdahalelerin evsizler ve mahkumlarda yapılan çalışmaların affetmeyi öğrenme ile kızgınlığın, anksiyetenin ve depresyonun üzerinden gelme arasında nedensellik ilişkisi olduğu görülmektedir. Diğer bir çalışma yine affetmenin psikolojik etkileri üzerine yoğunlaşmıştır. Tanrı, maneviyat ve affetmenin anksiyete üzerindeki etkisini araştırmak amacıyla 167 yetişkin ile yapılan çalışma maneviyat, tanrı düşüncesi ve affetmenin anksiyeteyi azalttığı yönünde bulgulara ulaşmıştır (Rowell vd., 2020). Webb ve Boye (2024) affetme tanımı ve doğasını, affetmenin sağlıkla ilişkisini açıklayan modelleri, affetmenin bağımlılık ve intihar davranışları arasındaki ilişkileri inceleyen modelleri, utanç, suçluluk ve kendini damgalamanın bağımlılık ve intihar davranışları arasındaki ilişkisini, son olarak da kendini affetmenin utanç, suçluluk ve kendini kınama ile ilişkisini tartışan bir inceleme yapmışlardır. İncelemeler sonucunda affetme boyutlarının bağımlılıkla mücadele ile pozitif ilişkili olduğu ve intihar davranışları ile negatif ilişkili olduğu bulgularına ulaşılmıştır. Perez (2022) tarafından yapılan derleme çalışmasında affetmeyi geliştirmek için yapılan müdahalelerin depresyon üzerinde etkili olup olmadığını incelenmektedir. Perez (2022) incelediği çalışmalar sonucunda, bu müdahalelerin depresyon belirtilerinde anlamlı düzeyde düşüş meydana getirdiğini ortaya koymaktadır.

Jannah ve Setiyowati (2024) yaptıkları çalışmada siber zorbalık ve affetme ilişkisini incelemişlerdir. Araştırmanın bulguları siber zorbalık ile affetmenin

ilişkili olduğunu göstermektedir. Affetmenin uygulanması siber zorbalık ile karşılaşanlarda intikam alma düşüncelerini azalır ve daha az olumsuz etkiyle karşılaşmasını sağlamaktadır. Ayrıca bu kişiler, daha yüksek yaşam memnuniyeti, ruh sağlığı, mutluluk, psikolojik iyi oluş ve öznel iyi oluşa sahip olmaktadır.

O'Beirne vd. (2020) affetme ve kronik ağrı arasındaki ilişkiyi araştıran derleme çalışmalarında yedi adet çalışma incelemişlerdir. İnceledikleri çalışmaların çoğunluğu affetmenin acıya karşı olan toleransı arttırdığını veya deneyimlenen acıyı azalttığını vurgulamaktadır. Fakat çalışmalardan bir tanesi affetmenin empati seviyesini yükseltmesi sebebiyle hissedilen acıyı arttırdığını gözlemlemektedir. Başka bir derleme çalışması ise affetme ve sağlık arasındaki ilişkiyi araştıran kanserli hastalar üzerinde yapılmış çalışmalara odaklanmıştır. Araştırmacılar literatürde affetmenin psikolojik sağlık ile olan ilişkisine fiziksel sağlık ile olan ilişkisine kıyasla daha fazla değinildiğini ve fiziksel sağlık ile ilgili olan çalışmaların sonuçlarının ortak bir noktada buluşmadığına değinmektedirler (Kim vd., 2021).

Empatik eğilim, yaşam doyumu ve affetme düzeyi arasındaki ilişki Kaya ve Orçan (2019) tarafından 351 üniversite öğrencisiyle yapılan çalışma ile araştırılmış ve bulgulara göre, empatinin yaşam doyumu ve affetme üzerinde anlamlı etkisi vardır. Empati ve affetme arasındaki ilişkiyi araştırmak amacıyla yapılan diğer bir çalışmada ise Toussaint ve Webb (2005) tarafından empati ve affetmenin anlamlı bir pozitif ilişkiye sahip olduğu gözlenmektedir. Aynı zamanda, Fincham vd. (2002) 128 evli çiftle yaptıkları çalışmada ilişki uyumu ve affetme ilişkisini araştırmışlardır. Verilere göre, ilişki uyumunun empatiyi arttırdığını bunun sonucunda ise affetme eğiliminin arttığı görülmektedir. Affetme ve affetmenin duygusal sonuçları arasındaki ilişkiyi ölçen bir çalışma Berry vd. (2005) tarafından yapılmıştır. Çalışmanın bulguları, affediciliğin uyumluluk, dışa dönüklük, sürekli empati ile pozitif ilişkili olduğunu gösterirken öfke, düşmanlık, nevrotiklik, korku ve intikamcı düşünceler ile negatif ilişkili olduğunu göstermektedir.

Singh vd. (2023) tarafından yapılan çalışmada, narsizm ve affetme arasındaki ilişki ve bu ilişkiye aracılık edebilecek değişkenlerin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaca yönelik narsizm ve affetme literatürü incelenmiştir. Yapılan literatür incelemeleri sonucunda affetmenin öz saygı, minnettarlık, pişmanlık ve ilişki yakınlığı gibi faktörlerden etkilendiği gözlenmektedir. Bu

sebeple araştırmacılara göre; yetki, üstünlük ve empati eksikliği ile bağdaştırılan narsist bireylerin hatalı kişileri affetme ihtimali daha düşük olacaktır. Lopez (2021) tarafından yapılan çalışmada ise affetme müdahalelerinin yetişkinler üzerindeki etkililiği incelenmektedir. Müdahaleye maruz kalan bireylerin kalmayanlara oranla daha yüksek affedicilik gösterdiği çalışmanın bulguları arasındadır. Ayrıca bulgular, affetmeye yönelik müdahalelerin depresyon, stres ve öfkeyi azaltırken bireylerin yaşam doyumunu mutluluk düzeylerini ve iyi oluşlarını arttırdığını göstermektedir. Rapp vd. (2022) tarafından eğitimdeki affetme müdahalelerinin gençlerde yarattığı sonuçları belirlemek amacıyla yapılan çalışmada yirmi çalışma incelenmiştir. Sonuç olarak hatalı davranışa maruz kalan gençlerin affetme süreçleri hakkında bilgilendirilmesinin gençlere faydalı olduğu belirtilmektedir. Affediciliği arttırmak amacıyla yapılan çeşitli müdahaleler ile ilgili literatürde başka çalışmalara da rastlanmaktadır. Bu alışmalar bahsedilen müdahalelerin katılımcıların affetmeye yönelik tutum değişimlerine odaklanmaktadır. Bu incelemelerin sonucunda, affetmeyi geliştirme müdahalelerine maruz kalan katılımcılarının affetme konusundaki bilgi ve becerilerinin artmasının yanında affetmeye yönelik olumlu tutumlarının da geliştiği belirtilmektedir (Karahan, 2023; Kardaş, 2023). Choe (2021) affetme konusundaki dini ve sosyal baskının, affetmeye karar vermenin affetme üzerindeki etkisini incelemiştir. Çalışmanın bulgularında, affetmeye karar vermenin ve affetme konusundaki sosyal baskının affetme üzerinde pozitif etkisi olduğunu gözlemlerken affetme konusundaki dini baskının herhangi bir etkisi olmadığı gözlenmektedir.

1.2 Duygular ve Duygudurum

1.2.1 Duygu ve Duygudurum Kavramlarının Tanımlanması

Duyguların tanımı ile ilgili literatürde ortak bir tanıma ulaşılamamış olmasına rağmen Türk Dil Kurumu duyguları "belirli nesne, olay veya bireylerin insanın iç dünyasında uyandırdığı izlenim" şeklinde tanımlamaktadır. Literatürdeki farklı tanımların ortak noktasında duyguların dışsal bir uyaran etkisiyle gerçekleşen bilişsel değerlendirmenin sonucunda ortaya çıkan özel bir izlenim olmasıdır. Ekman ise evrensel olduğunu öne sürdüğü 6 duygudan bahsetmektedir. Bu duygular mutluluk, üzüntü, öfke, korku, şaşırma ve tikslenme olarak belirtilmiştir (Ekman, 1992).

Duygudurum ise araştırmacılar tarafından duyguların daha kalıcı hale geçmesi şeklinde tanımlanır. Duygudurum, duygular kadar etkisini hızlı kaybetmezken pozitif ve negatif duygudurumda olma şeklinde iki çeşide indirgenebilmektedir (Clore vd., 2013).

1.2.2 Duygu Kuramları

Literatürde psikoloji felsefe sanat gibi farklı alanlarda kendine yer bulan duygu kavramı ile ilgili birçok kuram ortaya atılmıştır.

İlk olarak 1894 yılında ortaya atılan James Lange Kuramı duyguları fizyolojik değişiklikler ile ilişkilendirmiştir. Kurama göre dışsal bir uyarıcıya maruz kalan birey çeşitli fizyolojik tepkiler ortaya koyar ve bu tepkiler sonucunda duygular açığa çıkar (Lange, 1885). Canon- Bard Kuramı ise James Lange Kuramı'na tepki olarak ortaya atılmıştır. Kurama göre duygusal, davranışsal ve fizyolojik süreçler aynı anda başlar. Duygular kişinin öznel değerlendirmesi sonucu ortaya çıkar (Bard, 1934; Cannon, 1927). Öznel değerlendirme kavramının geliştirilerek ileriye taşınmış bir başka kuram ise Bilişsel Kuramdır. Kuram duyguları; algı ve kişinin olaylara verdiği bilişsel anlam çerçevesinde değerlendirmiştir (Lazarus, 1982). Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse duygular kişilerin olayları nasıl anlamlandırdığına bağlı olarak ortaya çıkar.

Duygudurum ile yakından ilişkili olan Faydacı Durumsallık Kuramı ise pozitif duygudurumdaki bireylerin mevcut duygudurumlarını korumakla ilgilenecekleri, negatif duygudurumdaki bireylerin ise bu duygudurumdan uzaklaşma çabasında olacaklarını belirtmektedir (Hirt vd., 1997).

Clore vd. (2014)'ne göre kişi çevresini algıarken duygudurumuna göre hareket eder. Yani birey olumlu bir duygudurum içerisindeyse çevresini daha olumlu algılayacak ve olumsuz bir durum olmadığını düşünmeye yatkın olacaktır. Aynı şekilde kişi olumsuz bir duygudurumda ise çevresini de daha olumsuz algılama eğiliminde olacak negatif bir durum veya bir problem olduğunu düşünmeye daha yatkın olacaktır. George ve Brief (1992) olumlu duygudurumdaki bireylerin olumlu davranışlar sergileme eğiliminde olduklarını belirtmişlerdir. Fehr vd. (2010) ise bu görüşlerle paralel olarak bireylerin olumsuz duygudurumda olmasının affetmemeyi, olumlu duygudurumda olmasının ise affetmeyi motive etmesinin beklenebileceğini belirtmişlerdir.

1.2.3 Duygudurum ile İlgili Çalışmalar

Literatürde duygudurum ile ilgili çalışmalar incelendiğinde; yemek uykusu, akademik başarı, bağımlılık, iyi oluş gibi çok sayıda değişken ile duygudurum arasındaki ilişkilerin incelendiği görülmektedir. Bu bölümde, duygudurum ile ilgili çalışmaların bazıları kısaca özetlenecektir.

Short vd. (2020) tarafından yapılan çalışmada uyku süresi ve duygudurum arasındaki ilişkiye odaklanılmaktadır. Derleme çalışması olan bu araştırma bulguları, az uykunun duygudurum bozukluklarını arttırdığını gösterirken pozitif duygudurumun uyku süresi ile güçlü bir ilişkisi olduğunu belirtmektedir. AlAmmar vd. (2020), yemek ve duygudurum arasındaki ilişkileri inceleyen bir çalışma yapmıştır. Çalışmanın bulguları, duygudurumun yemek yeme miktarını ve yemek seçimlerini önemli derecede etkilediğini aynı şekilde yemeğin duygudurumu etkilediğini göstermektedir.

Mehta (2022) tarafından uyku ve duygudurumun akademik başarı üzerindeki etkisi incelenmiştir. Çalışmanın bulgularına göre, kaliteli uykunun ve pozitif duygudurumun akademik performans üzerinde pozitif bir etkisi vardır. Bir diğer çalışma, yabancı dil öğrencilerinin akademik benlik saygısı ve pozitif duygudurum arasındaki ilişkiye odaklanan bir derleme çalışmasıdır. Çalışmanın bulguları pozitif duygudurumun yabancı dil öğrencilerinin akademik benlik saygısı üzerinde güçlü bir etkisi olduğunu göstermektedir (Zhang, 2022).

Pine vd. (2020) tarafından günlük video oyunlarının anksiyete, negatif duygudurum, depresyon ve stres üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Günlük video oyunları; öğrenmesi kolay, öncesinde bilgi gerektirmeyen ve fazla zaman almayan video oyunları olarak tanımlanmaktadır. Araştırmanın bulguları, günlük video oyunlarının anksiyeteyi, depresyonu, stresi ve negatif duygudurumu azalttığını göstermektedir.

Türkiye’de duygudurum ve bağımlılık arasındaki ilişkilerin incelendiği bir dizi çalışma yapılmıştır. Çalışmaların bulguları, negatif duygudurum arttıkça madde, alkol, sigara ve sosyal medya bağımlılığının arttığını göstermektedir (Acar, 2019; Ata, 2019; Kocaman, 2019; Sürmeli, 2019; Yılmaz, 2019).

1.3 Cinsiyet Benzerliği

Cinsiyet benzerliği ile ilgili literatür incelendiğinde cinsiyet benzerliğinin çeşitli kuramlar çerçevesinde incelendiği görülmektedir.

Benzerlik-Çekim Yaklaşımı bireylerin kendisine daha çok benzeyenlere ilgi duyma eğiliminde olduklarını öne sürer. Bu görüşün temelinde kişilerin kendine benzeyenlerle karşılaştıklarında benliklerini pekiştirdikleri ve kendi benliklerini olumlu algıladıkları yatmaktadır. Ayrıca kişi kendi özelliklerinin sosyal açıdan kabul gördüğünü ve onayladığını düşünecek ve kendini daha iyi hissedecektir (Byrne, 1971). Sosyal Kimlik Kuramı'nda ise bireylerin ait oldukları grup içerisinde bir öz kimlik oluşturdıkları ve bu kimliğin oluşmasında grubun bir etken olduğu belirtilmektedir. Ek olarak, grup üyelerinin birbirlerine karşı bir bağ geliştirdikleri ve bunda birbirlerine olan anlayışlarını arttıracak savunulmaktadır (Tajfel ve Turner, 1979). Bahsedilen kuramlar, kişilerin demografik özelliklerinin benzer olmasının yakınlığı arttıracak onyargıları ve kişiler arası gerilimi azaltacağını öngörmektedir (Byrne, 1971; Tajfel ve Turner, 1979). Bu kuramların aksine Hall (1993), müşterilerin karşı cinsiyetten hizmet sağlayıcıları tercih ettiklerini öne süren flört kuramını ortaya atmıştır. Hall (1993), hizmet sağlayıcısı ve müşteri arasında karşı cins oldukları durumda kalıplaşmış cinsiyet rolü olan flört etmenin ortaya çıkacağını ve bunun iyi hizmet kalitesi algısına sebep olabileceğini öne sürmüştür.

Elkins vd. (2001) tarafından yapılan bir araştırmada kadınların kadın çalışanlara karşı erkek çalışanlara kıyasla daha pozitif algıları olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Diğer bir çalışma, okullarda öğretmen ve müdürün aynı cinsiyetten olmasının öğretmenlerin müdürlere olan güvenlerini ve işlerine olan bağlılıklarını arttırdığını göstermektedir (Berkovich, 2018). Bu çalışmalar sonucunda aynı cinsiyetten kişilerin birbirini daha pozitif algıladıkları söylenebilir.

Foley vd. (2006) tarafından yapılan çalışmada cinsiyet benzerliği, ırk benzerliği ve örgüt kültürünün aile destek süpervizyonlarına etkisi araştırılmıştır. Çalışmanın bulguları aile destek süpervizyonlarının cinsiyet ve ırk benzerliği ile ilişkili olmadığını fakat örgüt kültürü ile pozitif ilişkili olduğunu göstermektedir.

Cinsiyet benzerliği literatüründe satın alma davranışı ile ilgili birçok çalışma göze çarpmaktadır. Cinsiyet benzerliğinin satış performansı ile pozitif ilişkili olduğunu gösteren çalışmalar bulunurken (Crosby vd., 1990; Smith, 1998), cinsiyet benzerliğinin herhangi bir etkisi olmadığını gösteren çalışmalar da bulunmaktadır (Dwyer vd., 1998; Graves ve Powell, 1995). Görüldüğü gibi literatürde satın alma ve cinsiyet benzerliği üzerine yapılan çalışmalar tutarsızlık göstermektedir.

Son olarak Cornock (2002), cinsiyet benzerliği ile affetme arasındaki ilişkiyi çalışmasının bir bölümü olarak araştırmış ve deney gruplarından bir tanesinden kendisini hatalı davranışı sergileyen kişinin yerine koymasını istemiştir ve bu koşulda katılımcıların, aynı cinsiyetten kişilere karşı, karşı cinsiyetten olan kişilere göre daha affedici olduğu bulgusuna ulaşmıştır.

1.4 Nezaketsiz Davranış

Nezaket kavramı günlük hayatımız için önem taşıyan kavramlardan biridir. Modern yaşamın birçok alanında nezaket kuralları ön plana çıkmaktadır. İnsan ve iletişimin bir parçası olan nezaket kavramı ile ilgili literatürde birçok açıklama bulunmaktadır. Türk Dil Kurumu tarafından nezaket kavramı “başkalarına karşı saygılı ve kibar davranma; naziklik” olarak tanımlanırken nezaketsizlik kavramı ise “ince ve nazik olmama durumu, kabalık” olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, nezaketsizliğin günlük yaşamın birçok noktasında karşımıza çıkabilecek bir durum olması kavramı önemli hale getirmektedir. Bu sebeple, ilgili çalışmada nezaketsiz davranış kullanılmaktadır.

Nezaketsiz davranışla ilgili literatür incelendiğinde çalışmaların çoğunlukla iş yeri nezaketsizliğine yoğunlaştığı görülmektedir. Pearson vd., (2000) tarafından yapılan çalışmada iş yeri nezaketsizliğinin nedenleri nasıl önlenebileceği tanımı gibi kavramlara odaklanılmış bunları belirlemek amacıyla 775 çalışanla görüşülmüştür. Bir başka çalışma ise kamu sektöründe çalışanların iş yerinde nezaketsiz davranışa ne derece maruz kaldıklarını belirlemek amacıyla Cortina vd. (2001) tarafından yapılmış ve katılımcıların %71’inin son 5 yılda nezaketsiz davranışa maruz kaldıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Blau ve Andersson (2005) iş yerinde nezaketsizlik ile tükenmişlik arasındaki ilişkiyi araştırmış ve olumlu yönde anlamlı bir ilişki bulmuşlardır. Bir başka çalışmada ise işyerinde nezaketsizliğe maruz kalan bireylerin kişilik özellikleri incelenmiş ve uyumluluk seviyesi düşük, nevroz seviyesi yüksek bireylerin nezaketsiz davranışlara daha fazla maruz kaldığı bulgusuna ulaşılmıştır (Milam vd., 2009). Bunların yanında literatürde iş yeri nezaketsizliği ile etnik köken, cinsiyet, mesleki iyi oluş, iş tatmini, ayrılma niyeti, örgütsel güveni etkileme düzeyi, cinsel yönelim, stres, tükenmişlik gibi değişkenlerle ilişkilerin incelendiği birçok çalışmaya rastlanmaktadır (Bai vd., 2020; Miner ve Cortina, 2016; Reio ve Reio, 2011; Zurbrugg ve Miner, 2016).

Nezaketsiz davranış ile ilgili ülkemizdeki çalışmalar incelendiğinde yine iş yeri nezaketsizliğine odaklanıldığı görülmektedir. Taştan (2014) tarafından yapılan çalışmanın bulgularına göre iş yeri nezaketsizliği agresyon davranışlarını pozitif yönde yordamaktadır. Kanten (2014) tarafından yapılan çalışmada ise iş yeri nezaketsizliğinin sosyal kaytarma davranışı ve işten ayrılma niyeti üzerindeki etkisi araştırılmış ve iş yeri nezaketsizliğinin sosyal kaytarma davranışlarını, duygusal tükenmeyi ve işten ayrılma niyetini doğrudan pozitif yönde etkilediği bulgularına ulaşılmıştır. Kumral (2017) tarafından hemşireler üzerinde yapılan bir çalışmada iş yeri nezaketsizliği ve örgütsel sessizlik kavramları arasındaki ilişki araştırılmış ve araştırma sonucunda nezaketsizliği ve örgütsel sessizlik arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur.

1.5 Duygudurum ve Affetme

Duygudurumun affetme üzerinde son zamanlarda çalışmaların yapıldığı gözlenmektedir. Örneğin, Nguyen (2008) tarafından yapılan bir tez çalışmasında olumlu duygudurumda olanların olumsuz duygudurumda olanlara göre daha affedici olduklarını ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte bu çalışmada katılımcıların duygudurumları çok sayıda fotoğrafa verdikleri tepkiler üzerinden belirlenmiştir. Bu işlemde dolayı hangi resimlerin nasıl bir duygudurum örüntüsü oluşturduğu açık değildir.

Yapılan bir diğer çalışmada duygudurum ile affetme arasında ilişki ruh sağlığı açısından incelenmiştir. Pozitif ve negatif duygudurumun ruh sağlığı üzerinde etkisinin affetmenin aracı rolüyle olduğu bulunmuştur. Bu çalışmada pozitif duygudurum ile ruh sağlığı arasında affetmenin aracı rolü olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca negatif duygudurumda olanların da ruh sağlığının iyi olmasında affetmenin aracı olduğu bulunmuştur. Bununla birlikte çalışmada duygudurum, affetme ve ruh sağlığı ölçümleri ölçekler üzerinden alınmış ve herhangi bir manipülasyon yapılmamıştır (Cabras vd., 2017).

Negatif duygudurumun affetmeyle ilişkisi ve negatif duygudurumdan kurtulmada affetmenin işlevi üzerinde bir araştırma yapılmıştır. Sadece nötr koşulun olduğu çalışmada negatif duygudurumda olanların ihlali affetme olasılıklarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ancak bu çalışmada pozitif duygudurumun etkisini ortaya çıkaran bir deney deseni bulunmamaktadır (Marks vd., 2013).

Litetürde yapılan bir diğ er çalışmada affetme, duygudurum ve kaygı ilişkili olmasına rağmen, yetişkinlerle yapılan çalışma cinsiyet farklılıklarının olmadığına işaret etmektedir (Ryan ve Kumar, 2013).

İKİNCİ BÖLÜM

2. ÇALIŞMA 1

2.1 Yöntem

Bu bölüm birinci çalışmanın deseni, katılımcıların özellikleri, veri toplama araçları, veri toplama sürecinde kullanılan işlemler ve verilerin analizi ile ilgili bilgiler sunacaktır.

2.1.1 Birinci Çalışmanın Deseni

Araştırma 2x2'lik desen kullanarak yapılacaktır. Çalışmanın deseni tablo 2.1'de gösterilmiştir. Tabloda görüldüğü gibi dört koşul bulunmakta 1. Grup pozitif duygudurum manipülasyonuna maruz kalırken nezaketsiz davranışı uygulayan kişi hemcinsidir. 2. Grupta ise yine pozitif duygudurum manipülasyonu uygulanmış fakat nezaketsiz davranışın uygulayıcısı katılımcının karşı cinsi olarak değişmiştir. 3. Grup ise negatif duygudurum manipülasyonuna maruz bırakılmış ve nezaketsiz davranışın uygulayıcısı katılımcıların hemcinsi olarak karşısına çıkmıştır. Son koşul olan 4. Grupta ise negatif duygudurum manipülasyonuna maruz kalan katılımcı nezaketsiz davranışı uygulayan karşı cinsi ile karşı karşıya bırakılmıştır.

Tablo 2.1: Birinci Çalışmanın Deseni

	Pozitif Duygudurum	Negatif Duygudurum
Hemcins	Grup 1	Grup 3
Karşı cins	Grup 2	Grup 4

2.1.2 Katılımcılar

Araştırmanın katılımcıları Güneydoğu Anadolu Bölgesinde bir üniversitenin gönüllü öğrencilerinden kolay örnekleme yolu ile seçilmiştir. Katılımcılar gruplara seçkisiz atama yoluyla yerleştirilmiştir. Çalışmanın örneklemini yaşları 18 ile 26 arasında değişmekte olan 172 kişi oluşturmaktadır. Örneklemin %74.4'ü kadınlardan oluşurken %25.6'sı erkeklerden oluşmaktadır. Katılımcıların 49'u çalışmanın 1. grubunda (pozitif-hemcins) yer alırken, 39'u 2. grupta (pozitif-karşı cins), 40'ı 3. grupta (negatif-hemcins), 44'ü ise 4. grupta (negatif-karşıcins) yer almıştır.

2.1.3 Hipotezler

H1: Birey nezaketsiz davranış karşısında aynı cinsiyetten olan kişiye karşı, karşı cinsine göre daha affedicidir.

H2: Pozitif duygudurumda olan birey negatif duygudurumda olan bireye göre nezaketsiz davranış karşısında daha affedicidir.

H3: Duygudurum ve cinsiyet benzerliğinin affetme üzerinde ortak bir etkisi bulunmaktadır. Diğer bir deyişle pozitif duygu durumdaki ve affedeceği kişinin cinsiyeti hemcins olan koşuldaki katılımcıların affediciliği diğer koşullardakinden daha fazladır.

2.1.4 Veri Toplama Araçları

2.1.4.1 Demografik Bilgi ve Onam Formu

Çalışmanın başında çalışma ve araştırmacı hakkında temel bilgilerin yer aldığı, çalışmanın gönüllü bir çalışma olduğu vb. bilgileri içeren bilgilendirme formu yer almaktadır (Ek 2). Sonrasında ise katılımcıların gönüllü olarak çalışmaya katılmayı kabul ettikleri onam formuna yer verilmiştir (Ek 3). Gönüllü olduğunu bildiren katılımcılar çalışmanın devamına dahil olmuştur. Katılımcıların yaşı, cinsiyeti, ilişki durumu hakkında bilgi sağlamak amacıyla demografik bilgi formu uygulanmıştır (Ek 4).

2.1.4.2 Duygudurum Manipülasyonu

Duygudurum manipülasyonunun ilk koşulunda gülen bebek resmi kullanılmış katılımcılarda pozitif duygudurum oluşturmak amaçlanmıştır. Pozitif duygudurum manipülasyonu Grup 1 ve Grup 2'ye uygulanmıştır (Ek 5). Duygudurum manipülasyonunun ikinci koşulunda ağlayan bebek resmi kullanılmış katılımcılarda negatif duygudurum oluşturmak amaçlanmıştır. Negatif duygudurum manipülasyonu Grup 3 ve Grup 4'e uygulanmıştır (Ek 6). Kullanılan resimler yargıcılar tarafından değerlendirilmiş resimdeki bebeğin ne derece mutlu olduğunu 0=hiç mutlu değil 10=çok mutlu olacak şekilde 11'li likert tipi ölçekte yanıtlamışlardır (Ek 7,8). Pozitif koşula uygulanan bebek resmi için mutluluk puanları ortalaması (Ort= 9), fotoğrafın mutlu olarak algılandığını göstermektedir. Negatif koşula uygulanan bebek resmi için mutluluk puanları ortalaması (Ort= 1,5), fotoğrafın mutsuz algılandığını göstermektedir.

2.1.4.3 Duygudurum Ölçümü

Katılımcıların anlık duygudurumlarını ölçmek amacıyla duygudurum manipülasyonu öncesi ve sonrasında katılımcılara “Kendinizi nasıl

hissediyorsunuz?” sorusu yöneltilmiş ve Likert tipi ölçekte 1-5 arasında puanlamaları istenmiştir (1=çok mutsuz 5=çok mutlu) (Ek 9).

2.1.4.4 Nezaketsiz Davranış Senaryosu ve Affedicilik Ölçümü

Çalışmada nezaketsiz davranışı uygulayan kişinin farklılık gösterdiği (hemcins, karşı cins) iki çeşit nezaketsiz davranış senaryosu kullanılmıştır. Katılımcılardan senaryoları okuduktan sonra hatalı kişiyi ne derece affedeceklerine karar vermeleri ve likert tipi ölçekte 1’den 10’a kadar puanlamaları istenmiştir (1=asla affetmem, 10=kesinlikle affederim), (Ek 10, 11).

2.1.5 İşlem

Güneydoğu Anadolu Bölgesinde bir üniversitenin eğitim fakültesi öğrencilerinden oluşan kolayda örnekleme yöntemiyle seçilen katılımcılar, 4 farklı koşula seçkisiz atama yöntemiyle atanmıştır. Çalışma sınıf ortamında yapıldığı için 1. Gruptaki öğrencilerin sınıfta kalması geri kalanların ise belirtilen saatlerde sınıfa gelmesi söylenmiştir. Gruplar sınıfa sırayla alınmış her gruba farklı koşul uygulanmıştır.

İlk olarak sınıfta kalan 1. Gruba pozitif duygudurum manipülasyonunun ve hatalı kişinin hemcins olduğu form dağıtılmış ve bilgilendirme formunun okunması söylenmiş, katılımcıların çalışma ile ilgili soruları varsa yanıtlanmıştır. Katılımcılar bilgilendirme formunu okuduktan sonra onam formunu doldurmuşlar ve gönüllü olanlar çalışmaya devam etmiştir. Sonrasında katılımcılara demografik bilgi formunun doldurulması söylenmiş ve katılımcılar manipülasyon öncesi duygudurumu ölçmek amacıyla yöneltilmiş olan “Kendinizi nasıl hissediyorsunuz?” sorusunu cevaplamışlardır. Duygudurumu pozitif olarak manipüle etmek amacıyla gülen bebek resmine bakarak ne hissettiklerini yazmaları istenmiş sonrasında “Kendinizi nasıl hissediyorsunuz?” sorusu tekrar yöneltilmiştir. 1. Grup hatalı kişinin hemcinsleri olduğu nezaketsiz davranış senaryosunu okuyarak kişiyi ne derece affettiklerini 10’lu likert tipi ölçek üzerinde işaretlemişlerdir (1=asla affetmem, 10=kesinlikle affederim).

1. Grup çalışmayı tamamladıktan sonra 2. Grup içeriye alınmış bu kez pozitif duygudurum manipülasyonunun ve hatalı kişinin karşı cins olduğu form dağıtılmıştır. Prosedür aynı şekilde uygulanmış ilk gruptan farklı olarak kişi nezaketsiz davranışı sergileyen karşı cinsini ne derece affettiğini işaretlemiştir. 3. Grup ve 4. Grupta kendi koşullarına uygun olan formları aynı şekilde doldurmuş ve çalışma tamamlanmıştır.

İşlem sırasında katılımcılara yönlendirme yapan araştırmacı tarafsız bir ses tonu kullanarak çalışmanın içerisindeki manipülasyona karıştırıcı olabilecek tavırlardan kaçınmıştır. Ayrıca sınıf ortamında katılımcılar birbirinden uzak yerleştirilmiş çalışma boyunca birbirleriyle konuşmamaları sağlanmıştır. Çalışmayı bitiren grupların diğer gruplara çalışma ile ilgili bilgi vermemesi konusunda uyarı yapılmıştır. Bu önlemlerin, karıştırıcı olabilecek değişkenleri engelleyeceği varsayılmıştır.

2.1.6 Bulgular

1. çalışmada cinsiyet benzerliği ve duygudurumun affedicilik üzerindeki etkisini ölçmek amacıyla 2x2 Anova analizi kullanılmıştır. Affetme puanları açısından 4 koşul karşılaştırıldığında hem temel etkiler hem de ortak etki için anlamlı bir etki bulunamamıştır. Sonuçlar Tablo 2.2’te gösterilmiştir.

Tablo 2.2: Değişkenlerin affetme üzerindeki 2x2’lik ANOVA sonuçları

	<i>sd</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Duygudurum (A)	1	3.834	0.984
Cinsiyet Benzerliği (B)	1	0.928	0.337
AxB	1	1.713	0.192

2.2 Tartışma

İlgili çalışmada duygudurum ve cinsiyet benzerliğinin affetme üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırmanın ilk hipotezi bireylerin aynı cinsiyetten olan kişilere yönelik karşı cinslerine olduğundan daha affedici oldukları şeklinde belirlenmiştir. Sosyal Kimlik Kuramı (Tajfel ve Turner, 1979) ve Benzerlik Çekim Yaklaşımı (Byrne, 1971) bu hipotezi destekler niteliktedir. Bu yaklaşımların kişilerin kendine benzeyen veya kendini aynı grupta olarak algıladıkları kişilere karşı daha anlayışlı ve daha olumlu olacakları görüşleri doğrultusunda, bireylerin hemcinslerine yönelik daha affedici olacakları düşünülmüştür. Cinsiyet benzerliği literatüründe satın alma davranışı ve örgütsel bağlamda yapılan birçok çalışma kişilerin hemcinslerine yönelik daha pozitif tutum sergilediği görülmektedir (Berkovich, 2018; Crosby vd., 1990; Elkins vd., 2001; Smith,1998). Cornock (2002), çalışmasında cinsiyet benzerliği ve affetme arasındaki ilişkiyi araştırmış ve kişilerin hemcinslerine, karşı cinslerine kıyasla daha affedici olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Ayrıca affetme literatürü

incelendiğinde, empatinin başkalarını affetme konusunda kolaylaştırıcı etkisi olduğu ile ilgili görüşlere rastlanmakta (Enright vd., 1996; DiBlasio, 2000; Hall ve Fincham, 2005; Hargrave, 1994; Worthington vd., 2005), affetme ile empati arasında pozitif ilişkiyi destekleyen birçok çalışma göze çarpmaktadır (Berry vd., 2005; Fincham vd., 2002; Kaya ve Orçan, 2019; Toussaint ve Webb, 2005;). Bu sebeple Hanson ve Mullis (1985)'in kişilerin kendilerini kendilerine benzeyen insanların yerine koymaya daha yatkın oldukları görüşü de hipotezle tutarlılık göstermektedir. Fakat, 1. Çalışmanın bulguları hipotezi doğrulamamış cinsiyet benzerliği ve affetme arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Araştırmanın ikinci hipotezi, pozitif duygudurumdaki bireylerin negatif duygudurumdaki bireylere kıyasla nezaketsiz davranış karşısında daha affedici olduğu olarak belirlenmiştir. Clore vd. (2014)'nin kişilerin hareket ederken duygudurumlarına göre hareket ettikleri; olumlu duygudurumda ise çevresini daha olumlu algılayacağı ve olumsuz bir durum olmadığını düşünmeye daha yatkın olacakları görüşü çalışmanın hipotezini destekler niteliktedir. Birey olumlu duygudurumdayken yapılan nezaketsiz davranışı olumsuz duygudurumdakilere göre daha az olumsuz algılayacak ve sonuç olarak daha affedici olacaklardır. Ayrıca George ve Brief (1992)'in olumlu duygudurumdaki bireylerin olumlu davranışlar sergileme eğiliminde oldukları görüşü, olumlu duygudurumdaki bireylerin affetmeye de daha yatkın olacakları görüşünü doğrulamaktadır. Fehr vd. (2010) ise bu görüşlerle paralel olarak bireylerin olumsuz duygudurumda olmasının affetmemeyi, olumlu duygudurumda olmasının ise affetmeyi motive etmesinin beklenebileceğini belirtmişlerdir. Faydacı durumsallık kuramı da bu görüşlerle paralellik göstermekte olumlu duygudurumdaki bireyin bu durumu koruma eğiliminde olacağını belirtmektedir (Hirt vd., 1997). Bu görüşlere ek olarak, Nguyen (2008) tarafından yapılan çalışma affetme ile duygudurum arasındaki pozitif ilişkiyi destekler niteliktedir. Çalışmada, pozitif duygudurumdaki bireylerin negatif duygudurumdaki bireylere kıyasla daha affedici olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Ancak katılımcıların duygudurumlarının çok sayıda fotoğrafa verdikleri tepkiler üzerinden belirlenmesi, hangi resimde nasıl bir duygudurum örüntüsü gerçekleştiğinin anlaşılamamasına yol açmıştır. Bu sebeple, çalışmanın bulgularında nedensellik ilişkisi kurulamamıştır. Marks vd. (2013) tarafından yapılan çalışmada nötr ve negatif duygudurum koşulu kullanılmış ve negatif duygudurumdakilerin nötr koşula göre daha affedici olduğu

bulgusuna ulaşılmıştır. Çalışmada pozitif koşul kullanılmadığı için pozitif duygudurum ile negatif duygudurum koşulları arasında karşılaştırma yapılamamasına rağmen bu bulgu duygudurum ile affetme arasında ilişki olduğunu göstermektedir. Ryan ve Kumar (2005) tarafından yapılan çalışma affetme duygudurum ve kaygı arasındaki ilişkiyi destekler niteliktedir. Literatürde yapılan bir diğerk çalışma affetme ve duygudurum arasındaki ilişkide affetmenin aracı rol oynadığını bulmuştur (Cabras vd., 2017).

Literatürdeki affetme ve duygudurum arasındaki pozitif ilişkiyi destekleyen görüş ve çalışmaların aksine ilgili çalışma duygudurum ve affetme arasında anlamlı bir ilişki olmadığını göstermektedir. Bu bulgu araştırmanın ikinci hipotezini de reddetmektedir.

Çalışmanın son hipotezi olan duygudurum ve cinsiyet benzerliğinin affetme üzerinde ortak bir etkisi bulunduğuhipotezi de yapılan analiz sonucunda doğrulanamamış ve iki kavramın birbirinden bağımsız kavramlar olduğuhipotezi de reddetmektedir.

Çalışmada duygudurum manipölasyonu olarak kullanılan ağlayan ve gülen bebek resimlerinin tek başına yeterli olmayabileceğive manipölasyonun zayıf olabileceğidüşünülmektedir. Manipölasyonu güçlendirmek daha tutarlı bulgulara ulaşmak için fayda sağlayabilir. Ayrıca manipölasyon öncesi ve sonrası sorulan “Kendinizi nasıl hissediyorsunuz?” sorusunun katılımcılarda önceki cevaplarıyla tutarlı cevap verme eğilimi oluşturabileceğitehlikesi oluşmaktadır. “Kendinizi nasıl hissediyorsunuz?” sorusu katılımcı tarafından genel algılanmış olabilir ve anlık katılımcılar anlık duygudurumlarını belirtmemiş olabilirler. Kullanılan nezaketsiz davranış senaryosunun otobüs sırası olması ve bireylerin bunu günlük hayatta sıklıkla yaşadıkları bir olay olabileceğisebebiyle senaryonun güçsüz kalmış olabileceğitehlikesi ortaya çıkmaktadır. Senaryonun güçlendirilmesi daha tutarlı bulgular elde etmek için faydalı olacaktır. Ek olarak, senaryoda kullanılan hemcins karşı cins ifadelerinin kullanımının yaygın olmaması çalışmanın bir sınırlılığını oluşturmaktadır. Çalışmanın bahsedilen sınırlılıkları hipotezlerin doğrulanmamasına ve bulguların literatürle çelişmesine sebep olmuş olabilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ÇALIŞMA 2

3.1 Yöntem

İkinci çalışmanın deseni, katılımcıların özellikleri, veri toplama araçları, veri toplama sürecinde kullanılan işlemler ve verilerin analizi ile ilgili bilgiler bu bölümde sunulacaktır.

3.1.1 Araştırmanın Deseni

Araştırmanın deseni 1. çalışma ile aynı olup 2x2'lik bir desen kullanılmıştır.

Tablo 3.1: İkinci Çalışmanın Deseni

	Pozitif Duygudurum	Negatif Duygudurum
Hemcins	Grup 1	Grup 3
Karşı cins	Grup 2	Grup 4

3.1.2 Katılımcılar

Araştırmanın katılımcıları Güneydoğu Anadolu Bölgesinde bir üniversitenin öğrencilerinden kolay örnekleme yolu ile seçilmiş, birinci çalışmaya katılan gruplar araştırmanın dışında bırakılmıştır. Gruplara seçkisiz atama yöntemi ile yerleştirilen katılımcılara çalışmanın gönüllü olduğu vurgulanmış gönüllü olanlar ile çalışmaya devam edilmiştir. Ayrıca karıştırıcı olmaması amacıyla ikinci üniversitesi olan öğrenciler çalışmanın dışında bırakılmıştır. Çalışmanın örneklemini yaşları 18 ile 36 arasında değişmekte olan 380 kişi oluşturmaktadır. Örneklemin %79,7'si kadınlardan oluşurken %20,3'ü erkeklerden oluşmaktadır. Katılımcıların 104'ü çalışmanın 1. grubunda (pozitif-hemcins) yer alırken, 94'ü 2. grupta (pozitif-karşı cins), 104'ü 3. grupta (negatif-hemcins), 78'i ise 4. grupta (negatif-karşıcins) yer almıştır.

3.1.3 Hipotezler

İkinci çalışmanın hipotezleri birinci çalışmanın hipotezleri ile aynıdır.

H1: Birey nezaketsiz davranış karşısında aynı cinsiyetten olan kişiye karşı, karşı cinsine göre daha affedicidir.

H2: Pozitif duygudurumda olan birey negatif duygudurumda olan bireye göre nezaketsiz davranış karşısında daha affedicidir.

H3: Duygudurum ve cinsiyet benzerliğinin affetme üzerinde ortak bir etkisi bulunmaktadır. Diğer bir deyişle pozitif duygudurumdaki ve affedeceği kişinin cinsiyeti hemcins olan koşuldaki katılımcıların affediciliği diğer koşullardakinden daha fazladır.

3.1.4 Veri Toplama Araçları

3.1.4.1 Demografik Bilgi ve Onam Formu

Çalışmanın bu kısmında değişiklik yapılmamıştır. Katılımcılara öncelikle bilgilendirme formu (Ek 2) sunulmuş sonrasında onam formunu doldurmaları istenmiştir (Ek 3). Katılımcılar yaş, cinsiyet ve ilişki durumu ile ilgili sorular içeren demografik bilgi formunu doldurduktan sonra çalışmaya geçmişlerdir (Ek 4).

3.1.4.2 Duygudurum Manipülasyonu

Katılımcıların duygudurumlarını manipüle etmek amacıyla ilk olarak ağlayan ve gülen bebek resimleri kullanılmaya devam edilmiştir (Ek 5, 6). Manipülasyon için kullanılan bebek resminden sonra pozitif koşul için pozitif, neşeli, iyimser, enerjik ve hareketli kelimeleri, negatif koşul için ise üzüntü, karamsar, çökkün, durgun, bitkin kelimeleri eklenmiş katılımcılardan bu kelimeler ile ilgili aklına gelen kelimeleri yazmaları istenmiştir. Bu bölümün eklenmesi ile manipülasyonun güçlendirilmesi amaçlanmıştır (Ek 12, 13).

3.1.4.3 Duygudurum Ölçümü

Manipülasyon öncesi sorulan “Kendinizi nasıl hissediyorsunuz?” sorusu kaldırılmıştır. Katılımcıların manipülasyon sonrasında aynı soru ile karşılaştıklarında ilk verdikleri cevaba tutarlılık geliştirmeleri tehlikesi ortadan kaldırılmak istenmiştir. Manipülasyondan sonra gelen “Kendinizi nasıl hissediyorsunuz?” sorusuna “şu anda” kelimesi eklenerek bireylerin genel ruh hallerini belirtmiş olmaları ihtimali ortadan kaldırılmıştır. Bu sorunun cevap kısmında bulunan 1’den 5’e kadar (1=çok mutsuz, 5=çok mutlu) likert tipi ölçek yerine, 0’dan 10’a kadar (0=hiç mutlu değil, 10= çok mutlu) likert tipi ölçek oluşturulmuştur (Ek 14).

3.1.4.4 Nezaketsiz Davranış Senaryosu ve Affedicilik Ölçümü

Birinci çalışmada kullanılan senaryoda katılımcılardan otobüs sırasında beklediklerini hayal etmeleri istenmiştir fakat bu durumun günlük hayatın içinde

fazlaca yaşanması bireylerin bu davranışa alışkın olabilecekleri tehlikesini oluşturmaktadır. Bu sebeple senaryo market kasasında sıra beklerken birinin önüne geçmesi olarak değiştirilmiştir (Ek 15). Senaryoyu okuyan katılımcılara hemen arkasından affedicilik ölçümünü yöneltmek yerine “Yapılan bu davranış sizi ne kadar rahatsız etti? Yapılan bu davranış sizi ne kadar öfkeliendirdi?, Yapılan bu davranış karşısında ne derece tiksinti duydunuz?” soruları yöneltilmiş ve 11’li likert tipi ölçekle cevaplamaları istenmiştir (Ek 16). Bu soruların eklenmesindeki kasıt nezaketsiz davranış senaryosunun etkisini güçlendirmek ve senaryonun etkisini ölçmektir. Son olarak nezaketsiz davranış uygulayan kişiyi tanımlarken karşı cins hemcins kelimelerini kullanmak yerine kadın ve erkek kelimeleri kullanılma kararı alınmıştır. Bunun sebebi ise günlük hayatta karşı cins ve hemcins kelimelerinin kullanımının yaygın olmamasıdır. Affedicilik ölçümünde kullanılan 1’den 10’a kadar (1=asla affetmem, 10=kesinlikle affederim) likert tipi ölçek yerine, 0’dan 10’a kadar (0=asla affetmem, 10=kesinlikle affederim) likert tipi ölçek oluşturulmuştur (Ek 17)

3.1.5 İşlem

İkinci çalışma yine Güneydoğu Anadolu Bölgesi’ndeki bir üniversite öğrencileri ile yapılmış fakat birinci çalışmaya katılan öğrencilerden farklı öğrenciler kolayda örnekleme yolu ile seçilmiştir. Çalışma sınıf ortamında yapılmış, sınıftaki öğrenciler seçkisiz atama yöntemiyle 4 farklı koşula atanmıştır. Birinci grubun sınıfta kalması söylenirken diğer gruplara 20 dakika aralıklarla saat verilmiş ve o saatte sınıfta olmaları söylenmiştir.

İlk gruba pozitif-hemcins koşulu uygulamak amacıyla pozitif duygudurum manipülasyonu olan formlar uygulanmış kadınlara senaryoda hatalı kişinin bir kadın olduğu, erkeklere ise senaryoda hatalı kişinin bir erkek olduğu formlar dağıtılmıştır. Katılımcılardan ilk sayfadaki bilgilendirme formunu okumaları istenmiş, katılımcılara çalışma ile ilgili sözel bilgi verilmiştir. Sonrasında katılımcıların çalışma ile ilgili soruları varsa yanıtlanmıştır. Bilgilendirme formundan sonra onam formunu dolduran katılımcılar, demografik bilgi formunu da doldurduktan sonra beklemişlerdir. Tüm grubun aynı anda duygudurum manipülasyonu kısmına geçmesi sağlanmış ve gülen bebek resmini gördüklerinde ne hissettiklerini yazmaları istenmiştir. Pozitif duygudurum manipülasyonunun devamı olan pozitif, neşeli, iyimser, enerjik ve hareketli kelimeleri ile ilgili olarak akıllarına gelen kelimeleri yazan katılımcılar sonrasında nasıl hissettiklerini 0’dan

10'a kadar giden 11'li likert tipi ölçekte yanıtlamışlardır (0=hiç mutlu değil, 10=çok mutlu). Sonrasında ise grup hatalı davranışı yapanın hemcinsi olduğu nezaketsiz davranış senaryosunu okumuştur. Bu senaryo ile ilgili “Yapılan bu davranış sizi ne kadar rahatsız etti? Yapılan bu davranış sizi ne kadar öfkeliendirdi? Yapılan bu davranış karşısında ne derece tiksinti duydunuz?” sorularını 11'li likert tipi ölçekle yanıtlayan katılımcılar davranışı ne derece affettiklerini yine 11'li likert tipi ölçekte cevaplamışlardır.

Grup 1'in çıkmasının ardından 2. Grup sınıfa alınmış bu kez pozitif-karşı cins koşulu uygulanmıştır. Pozitif duygudurum manipülasyonunu içeren formlar arasından, erkek katılımcılara hatalı davranışın aktörünün kadın olduğu, kadın katılımcılara ise hatalı davranışın aktörünün erkek olduğu formlar dağıtılmıştır. Katılımcılar 1. Gruba uygulanan sıra ile aynı işlemlerden geçmişlerdir. Grup 3 ve 4'e ise negatif duygudurum manipülasyonu uygulanmıştır. Bu gruplar ağlayan bebek resmine baktıklarında ne hissettiklerini yazmış arkasından üzüntü, karamsar, çökkün, durgun, bitkin kelimeleri ile ilgili akıllarına gelen anahtar kelimeleri yazmışlardır. Grup 3 hemcins koşulu olduğu için kadın katılımcılar senaryoda bir kadının nezaketsiz davranış sergilemesine maruz kalırken erkek katılımcılar bir erkeğin nezaketsiz davranış sergilemesine maruz kalmışlardır. Grup 4 ise karşı cins koşuludur. Bu sebeple, kadın katılımcılar nezaketsiz davranışı uygulayanın bir erkek olduğu, erkek katılımcılar ise bir kadın olduğu senaryo ile karşı karşıya kalmıştır. Bu gruplara da işlemler 1. Gruba uygulandığı sırayla uygulanmıştır.

Tüm gruplarda katılımcıların birbirlerinden uzak oturmaları sağlanmış ve çalışma boyunca birbirleriyle iletişim kurmaları engellenmiştir. Sonraki gruplara çalışmanın içeriği hakkında bilgi vermemeleri konusunda uyarı yapılmıştır. Bu önlemler karıştırıcı olabilecek etkenlerin engellenmesi amacı ile uygulanmıştır.

3.1.6 Bulgular

Cinsiyet benzerliği ve duygudurumun affetme üzerindeki etkisini ölçmek amacıyla kullanılan 2x2 Anova analizi sonucunda, değişkenlerin hem temel etkileri hem de ortak etkileri için anlamlı bir fark bulunmamıştır. Analiz sonuçları Tablo 3.2'de gösterilmiştir.

Tablo 3.2: Değişkenlerin affetme üzerindeki 2x2'lik ANOVA sonuçları

	<i>sd</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Duygudurum (A)	1	2.37	0.125
Cinsiyet Benzerliği (B)	1	0.003	0.956
AxB	1	1.76	0.185

3.2 Tartışma

İkinci çalışma birinci çalışmadan yöntemsel olarak farklılıklar içermektedir. İlk olarak ikinci çalışmada, çalışmanın manipülasyonunu güçlendirme amacıyla ağlayan gülen bebek resimlerine ek olarak pozitif koşul için pozitif, neşeli, iyimser, enerjik ve hareketli kelimeleri, negatif koşul için ise üzüntü, karamsar, çökkün, durgun, bitkin kelimeleri bulunmakta, katılımcılardan bu kelimeler ile ilgili aklına gelen kelimeleri yazmaları istenmektedir. Ek olarak, ikinci çalışmada katılımcıların önceki cevaba tutarlılık geliştirme tehlikesini ortadan kaldırmak amacıyla “Kendinizi nasıl hissediyorsunuz?” sorusu manipülasyon öncesinde bulunmamaktadır. Manipülasyon sonrası sorulan “Kendinizi nasıl hissediyorsunuz?” sorusuna “şu anda” ifadesi eklenerek anlık duygudurumun sorulduğu vurgulanmaktadır. Ayrıca ikinci çalışmada nezaketsiz davranış senaryosu olarak otobüs sırasında birinin önüne geçmesi yerine kasada market sırasında birinin önüne geçtiği senaryo kullanılmaktadır. Bunun amacı kişilerin otobüs sırasında önüne geçilmesini normalleştirmiş olabileceği tehlikesidir. Senaryonun arkasından senaryonun etkisini güçlendirmek amacıyla “Yapılan bu davranış sizi ne kadar rahatsız etti?, Yapılan bu davranış sizi ne kadar öfkeli yaptı?, Yapılan bu davranış karşısında ne derece tiksinti duydunuz?” soruları yöneltilmektedir. Senaryoda ve affedicilik ölçümünde kullanılan hemcins ve karşı cins kelimeleri kaldırılarak, kullanımı daha yaygın olduğu için kadın ve erkek kelimeleri kullanılmaktadır. Son olarak affedicilik ölçümünde kullanılan 1’den 10’a kadar (1=asla affetmem, 10=kesinlikle affederim) likert tipi ölçek yerine, 0’dan 10’a kadar (0=asla affetmem, 10= kesinlikle affederim) likert tipi ölçek kullanılmaktadır. Bunun sebebi ise 0’ın hiçlik belirtmesidir. İkinci çalışmada örneklem sayısı 172’den 380’e çıkarılmış ve bu değişiklik ile çalışmanın geçerliliğini arttırmak amaçlanmıştır.

Literatürde çalışmanın ilk hipotezini, bireylerin hemcinslerine karşı cinslerine kıyasla daha affedici oldukları, destekleyen birçok kuram (Byrne, 1971;

DiBlasio, 2000; Elkins vd., 2001; Enright vd., 1996; Hall ve Fincham, 2005; Hargrave, 1994; Tajfel ve Turner, 1979; Worthington vd., 2005) ve çalışma (Berkovich, 2018; Berry vd. 2005; Cornock, 2002; Crosby vd., 1990; Fincham vd, 2002; Kaya veOrçan, 2019; Smith, 1998; Toussaint ve Webb, 2005;) olmasına rağmen ikinci çalışmanın bulguları da birinci hipotezi desteklememektedir.

Literatürdeki birçok görüş (Clore vd., 2014; Fehr vd., 2010; George ve Brief, 1992; Hirt vd., 1997) ve çalışma (Cabras vd., 2017; Marks, 2013; Nguyen, 2008; Ryan ve Kumar, 2005) affetme ve duygudurum ilişkisini desteklemektedir. Ancak ilgili çalışmanın bulguları pozitif duygudurumdaki katılımcılar ile negatif duygudurumdaki katılımcılar arasında anlamlı bir fark ortaya koymamaktadır.

Araştırmanın son hipotezi olan duygudurum ve cinsiyet benzerliğinin affetme üzerinde ortak bir etkisi bulunduğu hipotezi de yapılan analiz sonucunda doğrulanamamış ve iki kavramın birbirinden bağımsız kavramlar olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

İkinci çalışmada kullanılan senaryonun kasa sırasında beklerken önüne birinin geçmesi günümüz dünyasında normalleştirilmiş olabilir. Bulguların literatürle ters düşmesi bu durumdan kaynaklanmış olabilir. Bu sebeple kullanılan senaryonun güçlendirilmesi gerekmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ÇALIŞMA 3

4.1Yöntem

Bu bölümde, üçüncü çalışmanın katılımcılarının özellikleri, veri toplama araçları, veri toplama sürecinde kullanılan işlemler ve verilerin analizi ile ilgili bilgiler sunulacaktır. Üçüncü çalışmada desen, hipotezler, işlem bölümleri ikinci çalışma ile aynıdır.

4.1.1Katılımcılar

Araştırmanın katılımcıları kolay örnekleme yolu ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi'sinde bir üniversitenin öğrencilerinden seçilmiştir. Önceki çalışmalara katılan öğrenciler çalışmanın dışında bırakılmıştır. Gönüllü katılımcılar, 4 koşula seçkisiz atama yöntemi ile yerleştirilmiştir. Çalışmanın örnekleme, yaşları 20 ile 37 arasında değişen 70 kişiden oluşmaktadır. Katılımcıların %90'ını kadınlar, %10'unu ise erkekler oluşturmaktadır. Katılımcıların 21'i çalışmanın 1. grubunda (pozitif-hemcins) yer alırken, 18'i 2. grupta (pozitif-karşı cins), 17'si 3. grupta (negatif-hemcins), 14'ü ise 4. grupta (negatif-karşıcins) yer almıştır.

4.1.2Veri Toplama Araçları

Demografik bilgi ve onam formu, duygudurum manipülasyonu, duygudurum ölçümü bölümleri ikinci çalışma ile aynıdır.

4.1.2.1Nezaketsiz Davranış Senaryosu ve Affedicilik Ölçümü

İkinci çalışmada kullanılan nezaketsiz davranış senaryosunu katılımcıların normal olarak algıladıkları düşünülmüş ve üçüncü çalışmada senaryo katılımcı için daha önemli olabilecek bir senaryo ile değiştirilmiştir (Ek 18). Bu kısımda yapılan bir diğer değişiklik affedicilik ölçümünde kullanılan 11'li likert tipi ölçekte yapılmıştır. "0=asla affetmem 1=kesinlikle affederim" ifadeleri yerine "0=hiç 1=kesinlikle" ifadeleri kullanılmıştır (Ek 19).

4.1.3Bulgular

Cinsiyet benzerliği ve duygudurumun affetme üzerindeki etkisini ölçmek amacıyla 2x2 Anova analizi kullanılmıştır. Cinsiyet benzerliğinin affetme üzerindeki temel etkisi, cinsiyet benzerliği ve duygudurumun affetme üzerindeki ortak etkisi istatistiksel olarak anlamlı bulunamamıştır. Duygudurumun ise affetme üzerindeki temel etkisinin anlamlı olduğu gözlenmektedir [$F(1,67)$]

=6.7716, $p = .011$]. Sonuçlar Tablo 4.1’de gösterilmiştir. Pozitif duygudurumda olan katılımcıların affetme puanları ($Ort. = 5.26$) negatif duygudurumda olan katılımcıların affetme puanlarına ($Ort. = 3.65$) kıyasla daha yüksektir. Tablo 4.2’te katılımcıların affetme ortalamaları gösterilmiştir. Çalışmanın analizleri sonucunda pozitif duygudurumdaki katılımcıların negatif duygudurumdaki katılımcılardan daha affedici olduğu söylenebilir.

Tablo 4.1: Değişkenlerin affetme üzerindeki 2x2’lik ANOVA sonuçları

	<i>sd</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Duygudurum (A)	1	6.78	0.011
Cinsiyet Benzerliği (B)	1	0.02	0.890
AxB	1	0.02	0.896

Tablo 4.2: Katılımcıların koşullara göre affetme ortalamaları

Koşullar		N	Ortalama
Pozitif duygudurum	Hemcins	21	5.33
	Karşıcins	18	5.17
	Toplam	39	5.26
Negatif duygudurum	Hemcins	17	3.65
	Karşıcins	14	3.64
	Toplam	31	3.65

4.2 Tartışma

Üçüncü çalışmada ikinci çalışmanın sınırlılıklarını ortadan kaldırmak amacıyla farklı bir nezaketsiz davranış senaryosu kullanılmaktadır. Kullanılan yeni senaryoda sırada birinin önüne geçmesinin sonuçlarının katılımcıyı daha çok etkileyen bir durum olmasına dikkat edilmektedir. Bu durumda katılımcıların senaryoyu daha fazla içselleştirmesi ve daha geçerli cevaplar vermesi beklentisi bulunmaktadır. Ayrıca affetme düzeyini ölçen 11’li likert tipi ölçekte kullanılan “0=asla affetmem 1=kesinlikle affederim” ifadeleri yerine “0= hiç 1=kesinlikle” ifadeleri kullanılmakta, bu değişiklikle affetmenin var olmadığı durumu hiçlik ifadesiyle vurgulanmaktadır.

Son çalışmanın bulguları ilk iki çalışma ile paralel olarak birinci hipotezi desteklememektedir. Cinsiyet benzerliğinin affetme üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı gözlenmektedir. Literatürde hipotezle paralellik gösteren birçok (Byrne, 1971; DiBlasio, 2000; Enright vd., 1996; Hall ve Fincham, 2005; Hargrave, 1994; Tajfel ve Turner, 1979; Worthington vd., 2005) ve çalışma (Berkovich, 2018;

Berry vd., 2005; Cornock, 2002; Crosby vd., 1990; Elkins vd., 2001; Fincham vd., 2002; Kaya ve Orçan, 2019; Smith, 1998; Toussaint ve Webb, 2005) çalışma bulunmasına rağmen az sayıda da olsa anlamlı ilişki bulunamamış çalışmalarda mevcuttur. Foley vd. (2006) tarafından yapılan çalışmada cinsiyet benzerliğinin aile destek süpervizyonlarında destek sağlama bakımından bir etkisi olmadığı ortaya koyulmaktadır. Ayrıca cinsiyet benzerliği ve satın alma davranışı üzerinde anlamlı ilişki olmadığını gösteren çalışmalar da bu çalışmanın bulgularını destekler niteliktedir (Dwyer vd.,1998; Graves ve Powell, 1995).

Üçüncü çalışma araştırmanın ikinci hipotezini doğrulamıştır. Pozitif duygudurumda olan bireyler, negatif duygudurumda olan bireylere göre daha yüksek affetme puanlarına sahiplerdir. Bu bulgu literatürdeki George ve Brief (1992)'in olumlu duygudurumdaki bireylerin olumlu davranışlar sergileme eğiliminde oldukları görüşü, Clore vd. (2014)'nin kişilerin hareket ederken duygudurumlarına göre hareket ettikleri; olumlu duygudurumda ise çevresini daha olumlu algılayacağı ve olumsuz bir durum olmadığını düşünmeye daha yatkın olacakları görüşü, Fehr vd. (2010)'nin bireylerin olumsuz duygudurumda olmasının affetmemeyi, olumlu duygudurumda olmasının ise affetmeyi motive etmesinin beklenebileceği düşüncesi ve Hirt, vd. (1997)'nin faydacı durumsallık kuramı ile paralellik göstermektedir.

Nguyen (2008) tarafından yapılan duygudurumun affetme üzerindeki etkisini araştıran çalışma duygudurum ile affetme arasında pozitif ilişki olduğunu, pozitif duygudurumdaki bireylerin affetme puanlarının negatif duygudurumdaki bireylerin affetme puanlarından yüksek olduğu göstermektedir. Ancak, çalışmada manipülasyon aracı olarak kullanılan resimlerin hangi duygudurum örüntüsünü oluşturduğu belli olmadığı için bir nedensellik ilişkisi kurulamamış ve bulgular ilişki boyutta kalmıştır. Üçüncü çalışmanın bulguları bahsedilen çalışmayla paralellik göstermesinin yanında nedensellik ilişkisi kurmaktadır. Bu da çalışmanın literatüre en önemli katkılarından birini oluşturmaktadır.

Marks vd. (2013) tarafından yapılan çalışmada negatif duygudurum ve affetme ilişkisi incelenmiştir. Çalışmada nötr duygudurum ve negatif duygudurum koşulları kullanılmıştır. Bulgular, negatif duygudurumdaki bireylerin nötr koşuldaki bireylere kıyasla daha affedici olduklarını göstermektedir. Çalışmada pozitif koşul kullanılmadığı için pozitif duygudurum ve negatif duygudurum arasında kıyaslama yapılamamakta fakat duygudurum ile affetme arasındaki ilişki

doğrulanmaktadır. Bu bulgu da ilgili çalışmanın hipotezi ve bulgularıyla paralellik göstermektedir. Duygudurum ve affetme ilişkisini Ryan ve Kumar (2005) yaptıkları çalışma ile doğrulamakta ek olarak iki değişkenin kaygı ile ilişkisine de değinmektedir. Cabras vd. (2017) tarafından yapılan çalışmada duygudurum ve affetme arasındaki ilişkiyi ruh sağlığı açısından incelenmiş; duygudurumun ruh sağlığı üzerindeki etkisinde, affetmenin aracı rol oynadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Üçüncü çalışma pozitif ve negatif duygudurumun affetme üzerindeki etkisini araştırmakta ve pozitif duygudurum koşulundaki katılımcıların negatif duygudurumdaki katılımcılardan daha affedici olduğunu göstermektedir bu çalışma da bahsedilen çalışmalara paralel olarak duygudurum ve affetme ilişkisini desteklemektedir.

Son olarak üçüncü çalışmanın analizlerinde de ilk iki çalışma ile aynı şekilde cinsiyet benzerliği ve duygudurumun ortak etkisi bulunamamış, cinsiyet benzerliği ve duygudurumun birbirinden bağımsız değişkenler olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. TARTIŞMA

Bu bölüm, araştırma bulgularının literatürdeki benzer araştırma sonuçlarının birlikte tartışıldığı bölümdür.

Araştırma, üç çalışma şeklinde gerçekleştirilmiştir. Üç çalışmanın da hipotezleri aynı olmakla birlikte yöntemsel değişiklikler mevcuttur. Çalışmada, bireylerin hemcinslerine karşı, karşı cinslerine göre daha affedici olacakları öngörülmüştür. Bireylerin kendisine benzeyen insanlara yönelik daha fazla empati geliştireceği (Hanson ve Mullis, 1985) ve empatinin de başkalarını affetme konusunda önemli yapı taşlarından birisi olduğu (DiBlasio, 2000; Enright vd., 1996; Hall ve Fincham, 2005; Hargrave, 1994; Worthington vd., 2005) kuramcılar tarafından belirtilmiştir. Ayrıca literatürde empati ile affetme arasındaki pozitif ilişkiyi destekler nitelikte birçok çalışmaya rastlanmaktadır (Berry vd., 2005; Fincham vd., 2002; Kaya ve Orçan, 2019; Toussaint ve Webb, 2005;).

Sosyal kimlik kuramı (Tajfel ve Turner, 1979) ve benzerlik çekim yaklaşımı (Byrne, 1971) ilk hipotezi destekler niteliktedir. Bu yaklaşımlara göre bireyler kendine benzeyen veya kendilerini aynı grupta algıladıkları kişilere karşı daha anlayışlı ve daha olumlu olacaktırlar. Bu görüşler araştırmanın hipotezi ile paralellik göstermektedir. Bireylerin hemcinslerini kendilerine daha benzer ve iç grup olarak algılayacakları düşünülmüş dolayısıyla hemcinslerine karşı daha olumlu yaklaşacakları öngörülmüştür. Bu sebeple hemcinslerine karşı daha affedici olacaktırlar. Cinsiyet benzerliği literatüründe satın alma davranışları ile ilgili ve örgüt bağlamlarında birçok çalışma yapılmış; çalışmaların sonucunda kişilerin hemcinslerine yönelik daha pozitif tutum sergilediği sonucuna ulaşılmıştır (Berkovich, 2018; Crosby vd., 1990; Elkins vd., 2001; Smith, 1998;). Cornock (2002) tarafından yapılan çalışmada cinsiyet benzerliği ve affetme arasındaki ilişki araştırılmış, bireylerin hemcinslerine yönelik affediciliklerinin karşı cinslerine yönelik affedicilik düzeylerinden daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Bahsedilen kuram ve çalışmalar araştırmanın beklentisini destekler niteliktedir. Bireylerin hemcinslerine karşı daha pozitif tutum sergileyecekleri ve

affediciliklerinin karşı cinse kıyasla daha yüksek olacağı öngörülmüştür. Ancak hipotezi test etmek amacıyla yapılan üç çalışmanın da bulguları literatürdeki bu bilgilerle ters düşmektedir. Araştırmanın bulguları cinsiyet benzerliğinin affetme üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığını göstermektedir. Cinsiyet benzerliği literatüründe az sayıda da olsa anlamlı ilişki bulunamamış çalışmalar mevcuttur. Foley vd. (2006) tarafından yapılan çalışmada cinsiyet benzerliğinin aile destek süpervizyonlarında destek sağlama bakımından bir etkisi olmadığı ortaya koyulmaktadır. Ayrıca cinsiyet benzerliği ve satın alma davranışı üzerinde anlamlı ilişki olmadığını gösteren çalışmalar da bu çalışmanın bulgularını destekler niteliktedir (Dwyer vd.,1998; Graves ve Powell, 1995). Günümüzde karşı cinse karşı da hoşgörülü olmanın eğitimde sıklıkla vurgulanması, cinsiyetler arası ayrımcılığın azaltılmaya çalışılması ve örneklem grubunun üniversite öğrencileri olması (ülkemizde yüksek bir eğitim seviyesine denk gelmektedir) cinsiyet benzerliğinin affetme üzerinde etkili olmamasına sebep olmuş olabilir. Ayrıca cinsiyet rollerine bakış açılarının kültürden kültüre değişmesi, ilgili alanyazı ile Türkiye’de yapılan bu çalışmanın bulgularının çelişmesine sebep olmuş olabilir. Sonuç olarak affetme ve cinsiyet benzerliği bulgularındaki tutarsızlığın sebebinin eğitim seviyesi, kültür ve dönemin koşulları olabilir.

İkinci olarak çalışmada pozitif duygudurumdaki bireylerin negatif duygudurumdaki bireylere kıyasla nezaketsiz davranış karşısında daha affedici olacakları öngörülmüştür. Clore vd. (2014) kişilerin duygudurumlarına göre hareket ettiklerini; olumlu duygudurumda çevrelerini daha olumlu algıladıkları olumsuz duygudurumda ise çevrelerini daha olumsuz algıladıklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla negatif duygudurum koşulundaki kişiler nezaketsiz davranışı pozitif duygudurumdakilere kıyasla daha olumsuz algılayacak ve daha az affedici olacaklardır. Literatürdeki bir diğer görüş George ve Brief (1992)’in olumlu duygudurumdaki bireylerin olumlu davranışlar sergileyeceğine yöneliktir. Bu sebeple, pozitif duygudurumdaki bireylerin affetmeye daha yatkın olacakları düşünülmektedir. Fehr vd. (2010) ise bu görüşlere paralel olarak bireylerin olumsuz duygudurumda olmasının onları affetmemeye, olumlu duygudurumda olmasının affetmeye yönlendireceğini belirtmektedir. Faydacı durumsallık kuramı da bu görüşleri destekler nitelikte olan olumlu duygudurumdaki bireylerin bu durumu koruma eğiliminde olacakları savını içermektedir (Hirt vd., 1997).

Olumlu duygudurumdaki birey duygudurumunu koruma eğiliminde olacak ve olumsuz durumla karşılaştığında affederek olumlu duygudurumunu koruyacaktır.

Duygudurum ve affetme arasındaki ilişkiyi destekleyen bu görüşlerin aksine birinci ve ikinci çalışmanın analizleri sonucu duygudurum ve affetme arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Ancak üçüncü çalışma, bu görüşlerle paralellik göstermektedir. Bulgular duygudurumun affetme üzerinde anlamlı bir etkisi olduğunu; pozitif duygudurumdaki bireylerin negatif duygudurumdaki bireylere kıyasla daha affedici olduklarını göstermektedir.

Nguyen (2008) tarafından duygudurumun affetme üzerindeki etkisi araştırılmış ve pozitif duygudurum koşulundaki katılımcıların affetme puanları negatif duygudurumdaki katılımcılardan daha yüksek bulunmuştur. Çalışmanın manipülasyonlarında kullanılan resimlerin hangisinin hangi duygudurum örüntüsüne sebep olduğu net olmadığı için nedensellik ilişkisi kurulamamıştır. Ancak, iki grup arasında bulunan fark ikinci hipotezle paralellik göstermekte ve duygudurum ile affetme arasındaki ilişkiyi doğrular niteliktedir.

Nguyen (2008)'in çalışmasının aksine birinci ve ikinci çalışmada pozitif ve negatif duygudurum koşulları arasında affedicilik yönünden anlamlı bir fark bulunamamıştır. Üçüncü çalışma ise Nguyen (2008)'in çalışması ile paralellik göstermektedir; çalışmanın analizleri sonucunda gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur; pozitif duygudurumdaki bireylerin affetme ortalamaları negatif duygudurumdaki bireylerin affetme ortalamalarından anlamlı olarak daha yüksektir.

Marks vd. (2013) tarafından negatif duygudurum ve affetme ilişkisi araştırılmış negatif duygudurum ve nötr koşul kullanılmıştır. Bulgular negatif duygudurum koşulundaki bireylerin nötr koşuldaki bireylere kıyasla daha affedici olduklarını göstermektedir. Dolayısıyla, çalışmanın bulguları duygudurum ve affetme arasındaki ilişkiyi destekler niteliktedir. Ancak pozitif duygudurum koşulunun bulunmaması negatif duygudurum ve pozitif duygudurumdaki bireylerin affedicilik düzeylerinin karşılaştırılmasını olanaksız hale getirmektedir.

Araştırmanın ilk iki çalışması Marks vd. (2013)'nin çalışması ile ters düşmektedir. Marks vd. (2013)'nin çalışmasının aksine birinci ve ikinci çalışma duygudurum ve affetme ilişkisini desteklememektedir. Fakat üçüncü çalışma duygudurum ile affetme arasındaki ilişkiyi doğrulamaktadır. Marks vd. (2013)'in çalışmasından farklı olarak üçüncü çalışma pozitif duygudurum ve negatif

duygudurum koşulları arasında karşılaştırma yaparak iki grup arasındaki farkı ortaya koymaktadır.

Cabras vd. (2017), Ryan ve Kumar (2005) tarafından yapılan çalışmalar da affetme ile duygudurum arasındaki ilişkiyi destekler niteliktedir. Fakat çalışmalar, pozitif ve negatif duygudurum koşulları arasındaki farkı ortaya koymamaktadırlar. İlgili araştırmanın ilk iki çalışması bu bulgularla ters düşmekte, duygudurum ve affetme arasında bir ilişki olmadığını göstermektedir. Öte yandan, üçüncü çalışma Ryan ve Kumar (2005), Cabras vd. (2017) tarafından yapılan çalışmalarla paralellik göstermekte, iki değişken arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır.

Birinci ve ikinci çalışmanın araştırmanın hipotezlerini desteklememesinin çalışmadaki yöntemsel eksiklikler ve sınırlılıklar sebebiyle olabileceği düşünülmüş ve birtakım değişikliklerle (manipülasyon ve ölçek güçlendirilmesi, senaryo değişikliği vb.) çalışma yinelenmiştir. İlk çalışmada kullanılan duygudurum manipülasyonunun yetersiz olabileceği düşünülmüş, manipülasyon ikinci çalışmada güçlendirilmiştir. Ağlayan gülen bebek resimlerine ek olarak pozitif koşul için “pozitif, neşeli, iyimser, enerjik ve hareketli” kelimeleri; negatif koşul için ise “üzüntü, karamsar, çökkün, durgun, bitkin” kelimeleri eklenmiştir. Katılımcılardan bu kelimeler ile ilgili aklına gelen kelimeleri yazmaları istenmiştir. Katılımcıların önceki cevaba tutarlılık geliştirme tehlikesini ortadan kaldırmak amacıyla “Kendinizi nasıl hissediyorsunuz?” sorusu manipülasyon öncesinde bulunmamaktadır. Manipülasyon sonrası sorulan “Kendinizi nasıl hissediyorsunuz?” sorusuna şu anda ifadesi eklenerek anlık duygudurum sorulduğu vurgulanmaktadır. Ayrıca ikinci çalışmada nezaketsiz davranış senaryosu olarak otobüs sırasında birinin önüne geçmesi yerine kasada market sırasında birinin önüne geçtiği senaryo kullanılmaktadır. Bunun amacı kişilerin otobüs sırasında önüne geçilmesini normalleştirmiş olabileceği tehlikesidir. Senaryonun arkasından senaryonun etkisini güçlendirmek amacıyla “Yapılan bu davranış sizi ne kadar rahatsız etti?, Yapılan bu davranış sizi ne kadar öfkелendirdi?, Yapılan bu davranış karşısında ne derece tiksinti duydunuz?”, soruları yöneltilmektedir. Senaryoda ve affedicilik ölçümünde kullanılan hemcins ve karşı cins kelimeleri kaldırılarak, kullanımı daha yaygın olduğu için kadın ve erkek kelimeleri kullanılmaktadır. Son olarak affedicilik ölçümünde kullanılan 1’den 10’a kadar (1=asla affetmem, 10=kesinlikle affederim) likert tipi ölçek yerine, 0’dan 10’a kadar (0=asla affetmem, 10= kesinlikle affederim) likert tipi

ölçek kullanılmaktadır. Bunun sebebi ise 0'ın hiçlik belirtmesidir. İkinci çalışmada örneklem sayısı 172'den 380'e çıkarılmış ve bu değişiklik ile çalışmanın geçerliliğini arttırmak amaçlanmıştır.

Bahsedilen değişikliklere rağmen ikinci çalışmanın bulguları literatürle ters düşmektedir. İkinci çalışmada kullanılan nezaketsiz davranış senaryosunun etkili olmamış olabileceği, katılımcıların günlük hayatta sık karşılaştıkları bir durum olabileceği, bu sebeple katılımcılar tarafından normalleştirilmiş olabileceği düşünülmüş ve senaryo üçüncü çalışma için tekrar değiştirilmiştir. Üçüncü çalışmada kullanılan nezaketsiz davranış senaryosu oluşturulurken senaryoda sırada birinin önüne geçmesinin sonuçlarının katılımcı üzerinde önemli bir etkisi olmasına dikkat edilmiştir. Bu durumda katılımcıların senaryoyu daha fazla içselleştirmesi ve daha geçerli cevaplar vermesi beklentisi bulunmaktadır. Ayrıca affetme düzeyini ölçen 11'li likert tipi ölçekte kullanılan “0=asla affetmem 1=kesinlikle affederim” ifadeleri yerine “0=hiç 1=kesinlikle” ifadeleri kullanılmakta, bu değişiklikle affetmenin var olmadığı durumu hiçlik ifadesiyle vurgulanmaktadır. Üçüncü çalışmanın bulgularında da ilk iki çalışma ile paralel olarak araştırmanın ilk hipotezi doğrulanmamakta; cinsiyet benzerliğinin affetme üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır. Aynı şekilde duygudurum ve cinsiyet benzerliğinin affetme üzerinde anlamlı bir ortak etkisi bulunmamaktadır. Öte yandan, ikinci hipotez üçüncü çalışmada doğrulanmış pozitif duygudurumdaki bireylerin negatif duygudurumdaki bireylerden daha affedici oldukları ortaya konmuştur. Bu bulgu, literatürdeki duygudurum ile affetme değişkenlerinin ilişkisinin incelendiği çalışmalarla (Cabras vd., 2017; Marks, 2013; Nguyen, 2008; Ryan ve Kumar, 2005) paralellik göstermekte; ek olarak duygudurumun affetme üzerindeki etkisi olduğu sonucuna ulaşmakta; değişkenler arasında nedensellik ilişkisi kurmaktadır. Çalışmanın literatüre en önemli katkıları: Manipülasyon kullanılarak yapılmış olması ve pozitif duygudurumdaki bireyler ile negatif duygudurumdaki bireylerin affetme ortalamaları arasındaki farkı ortaya koyması olarak gösterilebilir.

SONUÇ

Bu araştırmada duygudurum ve cinsiyet benzerliğinin affetme üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bu amaçla gerçekleştirilen ilk deney 173 katılımcı ile yapılmıştır. Katılımcılar üniversite öğrencilerinden oluşmakta yaşları 18 ile 26 arasında değişim göstermektedir. Duygudurumun affetme üzerindeki etkisini incelemek amacıyla uygulanan duygudurum manipülasyonu katılımcılara gülen ve ağlayan bebek resimlerine baktıklarında ne hissettiklerini yazmaları yönergesi verilerek uygulanmıştır. Duygudurum manipülasyonuna maruz kalan katılımcılara otobüs sırasında bir kişinin önüne geçtiği nezaketsiz davranış senaryosu yöneltilmiş ve bu kişiyi ne derece affettikleri sorulmuştur.

Sonuç olarak ilk çalışmanın bulguları duygudurumun affetme üzerinde bir etkisi olduğunu ortaya koyamamıştır. Başka bir deyişle bulgular, pozitif ve negatif duygudurumdaki katılımcıların arasında affetme açısından anlamlı bir fark ortaya koymamaktadır.

Çalışmada cinsiyet benzerliğinin etkisini ölçmek amacıyla ise nezaketsiz davranış senaryosunda ve affedicilik ölçümünde hemcins ve karşı cins ifadeleri kullanılmıştır. Birinci deney bulguları bireylerin hemcinslerine veya karşı cinslerine yönelik affediciliklerinde anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

İkinci deney, ilk deneyden yöntemsel farklılıklar içermekte fakat aynı deney desenini içermektedir. Bu deney, 380 katılımcı üzerinde uygulanmış ve çalışmanın güvenilirliğini arttırmak amaçlanmıştır. İkinci deneyde duygudurum manipülasyonunu güçlendirmek için bebek resimlerinin sonrasına pozitif koşul için pozitif kelimeler, negatif koşul için negatif kelimeler eklenmiş katılımcıların bu kelimelerle ilgili aklına gelen anahtar kelimeleri yazmaları istenmiştir. Nezaketsiz davranış senaryosu ise kasada market sırasında önüne geçme olarak değiştirilmiş, katılımcının senaryodan daha fazla etkilenmesi amaçlanmıştır. Senaryodan sonra, “Yapılan bu davranış sizi ne kadar rahatsız etti?, Yapılan bu davranış sizi ne kadar öfkeli yaptı?, Yapılan bu davranış karşısında ne derece tiksinti duydunuz?” soruları senaryonun etkisini ölçmek ve etkiyi güçlendirmek amacıyla eklenmiştir. Yöntemsel değişimlerle ilk deneyin sınırlılıklarının ortadan kaldırılması amaçlanmış olmasına rağmen ikinci deneyde de hipotezler

doğrulanmamıştır. Sonuç olarak, ikinci deneyin bulgularında ilk deneye paralel olarak, cinsiyet benzerliği ve duygudurumun affetme üzerinde bir etkisi gözlenmemektedir.

Çalışmada yapılan son deneyde ilk iki deneyden farklı bir nezaketsiz davranış senaryosu uygulanmıştır. Senaryonun tekrar değiştirilme sebebi kasa sırasında önüne geçilmesinin katılımcı tarafından normalleştirilmiş olabileceği tehlikesidir. Üçüncü deney 70 katılımcıya uygulanmıştır. Deneyin bulgularında, ilk iki çalışma ile paralel olarak cinsiyet benzerliğinin temel etkisi ve duygudurum ve cinsiyet benzerliğinin ortak etkisi affetme açısından anlamlı değildir. Duygudurumun ise affetme üzerindeki temel etkisi istatistiksel olarak anlamlıdır. Ortalamalar incelendiğinde pozitif duygudurumda olan katılımcıların affetme puanlarının negatif duygudurumda olan katılımcıların affetme puanlarından yüksek olduğu görülmektedir. Sonuç olarak pozitif duygudurumdaki bireylerin negatif duygudurumda olan bireylere kıyasla daha affedici oldukları gözlenmektedir.

Sınırlılıklar

Çalışmanın en büyük sınırlılıklarından biri, sınıf ortamına sıra ile alınan grupların sonraki gruplara bilgi verip vermediklerinin denetlenemiyor olmasıdır. Deneyin tüm katılımcılara aynı ortamda ve aynı anda uygulanamamış olması deneyin bir sınırlılığıdır.

Deneyin katılımcıları, Güneydoğu Anadolu bölgesinde bir üniversitenin eğitim fakültesi öğrencilerinden kolay örnekleme yoluyla seçilmiştir. Bu durum, bulguların Türkiye'nin farklı bölgelerinde ve farklı yaş aralıklarındaki katılımcılara genellenmesini zorlaştırmaktadır.

Cinsiyet benzerliğinin affetme üzerindeki etkisi araştırılırken bulunduğumuz kültürün cinsiyet rollerine bakış açısı göz önünde bulundurulmamıştır. Çalışmada duygudurum koşulları olarak pozitif ve negatif duygudurum koşulları bulunmaktadır. Nötr koşul olmaması sebebiyle kişinin herhangi bir duygudurum manipülasyonuna maruz kalmadığı durumdaki affedicilik düzeylerini pozitif ve negatif duygudurumdaki koşullarla karşılaştırmak mümkün olmamıştır.

Öneriler

İlgili çalışmanın sınırlılıkları göz önüne alındığında benzer bir çalışmanın ülkenin farklı bölgelerinde ve farklı yaş gruplarında uygulanması yararlı olacaktır.

Veri toplama süreçlerinin tek seferde gerçekleştirilmesi, çalışmanın bulgularının geçerliliğini arttıracaktır.

Literatürde cinsiyet benzerliği ve duygudurumun affetme üzerindeki etkisini araştıran çalışmalarda hala eksiklikler bulunmakta ve bu konular üzerinde daha fazla çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Araştırmacılar, cinsiyet benzerliğinin affetme üzerindeki etkisini araştırırken içinde bulunulan kültürün cinsiyet rollerine bakış açısını da göz önünde bulundurarak çalışmalarını gerçekleştirebilirler.

Son olarak, gelecekteki araştırmalar duygudurum koşullarına nötr koşulu da ekleyerek kişilerin negatif veya pozitif duygudurumdaki affedicilik puanları ile nötr oldukları durumdaki affedicilik puanlarını karşılaştırarak literature katkı sağlayabilir.

KAYNAKLAR

(Bu tez çalışmasında APA 6 atıf sistemi kullanılmıştır)

- Adam Karduz, F. F. (2019). *Affetme eğilimi kazandırmaya yönelik psikoeğitim programının affetme eğilimi kazandırma ve beş faktör kişilik özellikleri üzerindeki etkisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Acar, K. (2019). *Akdeniz ve Ege Bölgesinde alkol kullananların psikolojik semptomları ve pozitif venegatif duygu durumları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Asıcı, E. (2013). *Öğretmen adaylarının affetme özelliklerinin öz-duyarlılık ve benlik saygısı açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Asıcı, E. (2019). Affetme esnekliğinin ergenlerin iyi oluşunu yordayıcı rolü. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(3), 17-31. doi: 10.17556/erziefd.440497
- AlAmmar, W.A., Albeesh, F.H. ve Khattab, R.Y. (2020). Food and mood: The corresponsive effect. *Current nutrition reports*, 9(3), 296-308. doi:10.1007/s13668-020-00331-3
- Almeida, B. ve Cunha, C. (2023). Time, Resentment and forgiveness: Impact on the well-being of older adults. *Trends in Psychology*, 1-20. doi: 10.1007/s43076-023-00343-2
- Ata, R. (2019). *Akdeniz ve Ege bölgesinde madde kullanımı olan bireylerde aleksitimi ve pozitif-negatif duygudurum ilişkisinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bai, Q., Liu, S. ve Kishimoto, T. (2020). School incivility and academic burnout: The mediating role of perceived peer support and the moderating role of future academic self-salience. *Frontiers in Psychology*, 10, 491883. doi: 10.3389/fpsyg.2019.03016
- Bard, P. (1934). On emotional expression after decortication with some remarks on certain theoretical views: Part 1. *Psychological review*, 41(4), 309-329. doi: 10.1037/h0070765
- Berkovich, I. (2018). Effects of principal-teacher gender similarity on teacher's trust and organizational commitment. *Sex Roles*, 78, 561-572. doi: 10.1007/s11199-017-0814-3
- Berry, J. W., Worthington Jr, E. L., O'Connor, L. E., Parrott III, L. ve Wade, N. G. (2005). Forgiveness, vengeful rumination, and affective traits. *Journal of Personality*, 73(1), 183-226. doi: 10.1111/j.1467-6494.2004.00308.x
- Blau, G. ve Andersson, L. (2005). Testing a measure of instigated workplace incivility. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 78(4), 595-614. doi: 10.1348/096317905X26822
- Brown, R. P. (2003). Measuring individual differences in the tendency to forgive: Construct validity and links with depression. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29(6), 759-771 doi: 10.1177/0146167203029006008
- Bugay, A. ve Demir, A. (2011). Hataya ilişkin özelliklerin başkalarını affetmeyi yordaması. *Turkish Psychological Counseling ve Guidance Journal*, 4(35).
- Byrne, D. (1971). *The attraction paradigm*. New York, NY: Academic Press.
- Cabras, C., Loi, G., Sechi, C. ve Mondo, M. (2017). Relationship amongst mood, propensity to forgive, and mental-health problems in female Italian adolescents. *Mental Health, Religion ve Culture*, 20(8), 800-811. doi: 10.1080/13674676.2017.1412411

- Cannon, W.B. (1927). The James-Lange theory of emotions: A critical examination and an alternative theory. *The American Journal of Psychology*, 39(1/4), 106-124.
- Choe, E. (2021). *Pressure to forgive: How Religious Pressure Effects Moving From Decisional to Emotional Forgiveness* (Master's Thesis). Georgia State University, Atlanta.
- Clare, G.L., Schwarz, N. ve Conway, M. (2014). Affective causes and consequences of social information processing. In *Handbook of Social Cognition* (pp. 323-418). Psychology Press. doi: 10.2307/1415404
- Clare, G.L., Wyer, R. S., Dienes, B., Gasper, K., Gohm, C. ve Isbell, L. (2013). Affective feelings as feedback: Some cognitive consequences. In *Theories of mood and cognition* (pp. 27-62). Psychology Press.
- Cornock, B.L. (2002). *Forgiveness in everyday life: An examination of gender similarities and differences* (Master's Thesis). University of Windsor, Windsor.
- Cortina, L.M., Magley, V.J., Williams, J.H. ve Langhout, R.D. (2001). Incivility in the workplace: Incidence and impact. *Journal of Occupational Health Psychology*, 6(1), 64. doi: 10.1037/1076-8998.6.1.64
- Crosby, L.A., Evans, K.R. ve Cowles, D. (1990). Relationship quality in services selling: an interpersonal influence perspective. *Journal of Marketing*, 54(3), 68-81. doi: 10.1177/002224299005400306
- Çapan, B.E. ve Arıcıoğlu, A. (2014). Psikolojik sağlamlığın yordayıcısı olarak affedicilik. *International Journal of Educational Research*, 5(4), 70-82
- De Fez Pérez, Z. (2022). Efficacy of forgiveness-based interventions in the treatment of depression: A review (Master's Thesis). Universitat Jaume I, Castellon.
- DiBlasio, F.A. (2000). Decision-based forgiveness treatment in cases of marital infidelity. *psychotherapy: Theory, research, practice, Training*, 37(2), 149-158. doi: 10.1037/h0087834
- Dwyer, S., Orlando, R. ve Shepherd, C.D. (1998). An exploratory study of gender and age matching in the salesperson-prospective customer dyad: Testing similarity-performance predictions. *Journal of Personal Selling ve Sales Management*, 18(4), 55-69.
- Ekman, P. (1992). An argument for basic emotions. *Cognition and Emotion*, 6, 169– 200. doi: 10.1080/02699939208411068
- Elkins, T.J., Phillips, J.S., Konopaske, R. ve Townsend, J. (2001). Evaluating gender discrimination claims: Is there a gender similarity bias? *Sex Roles*, 44, 1-15. doi: 10.1023/A:1011059131505
- Enright, R.D. ve Coyle, C.T. (1998). Researching the process model of forgiveness within psychological interventions. In E.L. Worthington Jr. (Ed.), *Dimensions of forgiveness: Psychological research and theological perspectives* (pp. 139-161). Philadelphia: Templeton Foundation Press.
- Enright, R.D. ve North, J. (1998). Introducing forgiveness. *Exploring Forgiveness*, 3-8.
- Enright, R.D., Freedman, S. ve Rique, J. (1998). The psychology of interpersonal forgiveness. In R.D. Enright ve J. North (Eds.), *Exploring forgiveness* (pp. 46-63). Madison: University of Wisconsin Press.
- Enright, R.D. ve The Human Development Study Group (1996). Counseling within the forgiveness triad: On forgiving, receiving, forgiveness and self-forgiveness. *Counseling and Values*, 4, 107-126. doi: 10.1002/j.2161-007X.1996.tb00844.x

- Fehr, R., Gelfand, M.J. ve Nag, M. (2010). The road to forgiveness: A meta-analytic synthesis of its situational and dispositional correlates. *Psychological Bulletin*, 136(5), 894. doi: 10.1037/a0019993
- Fincham, F.D. (2000). The kiss of the porcupines: From attributing responsibility to forgiving. *Personal Relationships*, 7(1), 1-23. doi: 10.1111/j.1475-6811.2000.tb00001.x
- Fincham, F.D., Paleari, F.G. ve Regalia, C. (2002). Forgiveness in marriage: The role of relationship quality, attributions, and empathy. *Personal Relationships*, 9(1), 27-37. doi: 10.1111/1475-6811.00002
- Foley, S., Linnehan, F., Greenhaus, J. H. ve Weer, C. H. (2006). The impact of gender similarity, racial similarity, and work culture on family-supportive supervision. *Group ve Organization Management*, 31(4), 420-441. doi: 10.1177/1059601106286884
- George, J. M. ve Brief, A. P. (1992). Feeling good-doing good: A conceptual analysis of the mood at work-organizational spontaneity relationship. *Psychological Bulletin*, 112(2), 310.
- Gordon, K. C. ve Baucom, D. H. (1998). Understanding betrayals in marriage: A synthesized model of forgiveness. *Family Process*, 37(4), 425-449. doi: 10.1111/j.1545-5300.1998.00425.x
- Graves, L. M. ve Powell, G. N. (1995). The effect of sex similarity on recruiter's Evaluations of actual applicants: A test of the similarity attraction paradigm. *Personnel Psychology*, 48(1), 85-98. doi: 10.1111/j.1744-6570.1995.tb01747.x
- Hall, J.H. ve Fincham, F.D. (2005). Self-forgiveness: The stepchild of forgiveness research. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 24(5), 621-637. doi: 10.1521/jscp.2005.24.5.621
- Hall, E. J. (1993). Smiling, deferring, and flirting: doing gender by giving "good service". *Work and Occupations*, 20(4), 452-471. doi: 10.1177/0730888493020004003
- Hallowell, E. M. (2005). *Affetmek üzerine* (Çev. E. Subaşı). Dharma Yayıncılık.
- Hanson, R.A. ve Mullis, R.L. (1985). Age and gender differences in empathy and moral reasoning among adolescents. *Child Study Journal*, 15(3), 181-188.
- Hargrave, T.D. (1994). Families and forgiveness: A theoretical and therapeutic framework. *The Family Journal*, 2(4), 339-348. doi: 10.1177/1066480794024007
- Hargrave, T.D. ve Sells, J.N. (1997). The development of a forgiveness scale. *Journal of Marital and Family Therapy*, 23(1), 41-62. doi: 10.1111/j.1752-0606.1997.tb00230.x
- Hirt, E.R., Levine, G.M., McDonald, H.E., Melton, R.J. ve Martin, L.L. (1997). The role of mood in quantitative and qualitative aspects of performance: Single or multiple mechanisms? *Journal of Experimental Social Psychology*, 33(6), 602-629. doi: 10.1006/jesp.1997.1335
- Holmgren, M.R. (1998). Self-forgiveness and responsible moral agency. *J. Value Inquiry*, 32, 75.
- Hope, D. (1987). The healing paradox of forgiveness. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, 24(2), 240-244.
- Horsbrugh, H.J.N. (1974). Forgiveness¹. *Canadian Journal of Philosophy*, 4(2), 269-282. doi: 10.1080/00455091.1974.10716937
- Horwitz, L. (2005). The capacity to forgive: Intrapsychic and developmental perspectives. *Journal of The American Psychoanalytic Association*, 53(2), 485-511. doi: 10.1177/000306510505300214
- Human Development Study Group, U Wisconsin-Madison. (1991). Five points on the construct of forgiveness within psychotherapy. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, 28(3), 493-496.

- Jacinto, G.A. ve Edwards, B.L. (2011). Therapeutic stages of forgiveness and self-forgiveness. *Journal of Human Behavior in The Social Environment*, 21(4), 423-437. doi: 10.1080/15433714.2011.531215
- Jannah, D.S.M. ve Setiyowati, N. (2024). Systematic literature review using big data analysis: Cyberbullying dan forgiveness pada remaja. *Psyche 165 Journal*, 33-40. doi: 10.35134/jpsy165.v17i1.325
- Kachadourian, L.K., Fincham, F. ve Davila, J. (2005). Attitudinal ambivalence, rumination, and forgiveness of partner transgressions in marriage. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 31(3), 334-342. doi: 10.1177/0146167204271595
- Kanten, P. (2014). İşyeri nezaketsizliğinin sosyal kaytarma davranışı ve işten ayrılma niyeti üzerindeki etkisinde duygusal tükenmenin aracılık rolü. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(1), 11-26.
- Karahan, A. S. (2023). A review on interventions for forgiveness. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 15(2), 356-369.
- Karadaş, S. (2023). A comprehensive review of forgiveness interventions in Türkiye. *Journal of Human and Social Sciences*, 6(2), 289-321. doi: 10.53048/johass.1369889
- Kaya, F. (2015). *Üniversite öğrencilerinin affetme ve mükemmeliyetçilik düzeyleri arasındaki ilişki: Duygusal zekânın aracı rolü* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Kaya, Ö.S. ve Orçan, F. (2019). Mutluluğun empati, affetme ve yaşam doyumu arasındaki aracı rolü: Bir yol analizi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(2), 540-554. doi: 10.17240/aibuefd.2019.19.46660-584899
- Kim, J., Hulett, J. ve Heiney, S.P. (2021). Forgiveness and health outcomes in cancer survivorship: A scoping review. *Cancer Nursing*, 44(4), E181-E192. doi: 10.1097/NCC.0000000000000809
- Kocaman, E. (2019). *Batı marmara bölgesinde sigara bağımlılığı bulunan bireylerin pozitif ve negatif duygudurumlarıyla psikolojik semptomları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kumral, T. (2017). *İşyeri nezaketsizliği ve örgütsel sessizlik ilişkisinde örgütsel dışlanmanın aracı rolü* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Lange, C. (1922). *The emotions* (I.A. Haupt, Trans). Baltimore: Williams ve Wilkins. (Original Work Published 1885).
- Lazarus, R.S. (1982). Thoughts on the relations between emotion and cognition. *American Psychologist*, 37, 1019-1024. doi: 10.1037/0003-066X.37.9.1019
- López, J., Serrano, M.I., Giménez, I. ve Noriega, C. (2021). Forgiveness interventions for older adults: A review. *Journal of Clinical Medicine*, 10(9), 1866. doi: 10.3390/jcm10091866
- Marks, M.J., Trafimow, D., Busche, L.K. ve Oates, K.N. (2013). A function of forgiveness: Exploring the relationship between negative mood and forgiving. *Sage Open*, 3(4), 2158244013507267. doi: 10.1177/2158244013507267
- Mehta, K.J. (2022). Effect of sleep and mood on academic performance-at interface of physiology, psychology, and education. *Humanities and Social Sciences Communications*, 9(1), 1-13. doi: 10.1057/s41599-021-01031-1

- McCullough, M.E., Worthington, E.L.Jr. ve Rachal, K.C. (1997). Interpersonal forgiving in close relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73, 321–336. doi: 10.1037/0022-3514.73.2.321
- McCullough, M.E. (2000). Forgiveness as human strength: Theory, measurement and links to well-being. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 19(1), 43-45. doi: 10.1521/jscp.2000.19.1.43
- Milam, A.C., Spitzmueller, C. ve Penney, L.M. (2009). Investigating individual differences among targets of workplace incivility. *Journal of Occupational Health Psychology*, 14(1), 58. doi: 10.1037/a0012683
- Miner, K.N. ve Cortina, L.M. (2016). Observed workplace incivility toward women, perceptions of interpersonal injustice, and observer occupational well-being: Differential effects for gender of the observer. *Frontiers in Psychology*, 7, 180550. doi: 10.3389/fpsyg.2016.00482
- Nguyen, A. (2008). Forgiveness: What's mood got to do with it? (Master's Thesis). California State Polytechnic University, Humboldt.
- O'Beirne, S., Katsimigos, A.M. ve Harmon, D. (2020). Forgiveness and chronic pain: A systematic review. *Irish Journal of Medical Science (1971-)*, 189, 1359-1364. doi: 10.1007/s11845-020-02200-y
- Pearson, C.M., Andersson, L.M. ve Porath, C.L. (2000). Assessing and attacking workplace incivility. *Organizational Dynamics*, 29(2), 123-137. doi: 10.1016/S0090-2616(00)00019-X
- Pine, R., Fleming, T., McCallum, S. ve Sutcliffe, K. (2020). The effects of casual videogames on anxiety, depression, stress, and low mood: A systematic review. *Games for Health Journal*, 9(4), 255-264. doi: 10.1089/g4h.2019.0132
- Rapp, H., Wang Xu, J. ve Enright, R.D. (2022). A meta-analysis of forgiveness education intervention's effects on forgiveness and anger in children and adolescents. *Child Development*, 93(5), 1249-1269. doi: 10.1111/cdev.13771
- Reio, T.G. ve Reio, S.M. (2011). Workplace incivility in schools. *International Journal of Adult Vocational Education and Technology (IJAVET)*, 2(1), 23-35. doi: 10.4018/javet.2011010103
- Rowell, P.C., Cashwell, C.S. ve Zambrowicz, R. (2020). Calm in the storm: The influence of spirituality, dispositional forgiveness, and God concept on anxiety. *Journal of Spirituality in Mental Health*, 22(3), 240-251. doi: 10.1080/19349637.2019.1593916
- Ryan, R.B. ve Kumar, V.K. (2005). Willingness to forgive: Relationships with mood, anxiety and severity of symptoms. *Mental Health, Religion ve Culture*, 8(1), 13-16. doi: 10.1080/13674670410001666543
- Scobie, E.D. ve Scobie, G.E.W. (1998). Damaging events: the perceived need for forgiveness. *Journal for The Theory of Social Behaviour*, 28, 373–401. doi: 10.1111/1468-5914.00081
- Short, M.A., Booth, S.A., Omar, O., Ostlundh, L. ve Arora, T. (2020). The relationship between sleep duration and mood in adolescents: A systematic review and meta-analysis. *Sleep Medicine Reviews*, 52, 101311. doi: 10.1016/j.smrv.2020.101311
- Singh, A. K., Deurkar, P. ve Bhalawe, P. (2023). Narcissism and forgiveness: A conceptual review. *Journal for ReAttach Therapy and Developmental Diversities*, 6(1), 951-955. doi: 10.53555/jrtdd.v6i1.2397
- Singh, S. (2023). Effect of forgiveness on happiness and well-being. *Indian Journal of Positive Psychology*, 14(3).

- Singh, S. (2023). Effect of forgiveness on happiness and well-being. *Indian Journal of Positive Psychology*, 14(3).
- Song, M.J., Yu, L. ve Enright, R.D. (2020). Trauma and healing in the underserved populations of homelessness and corrections: Forgiveness therapy as an added component to intervention. *Clinical Psychology ve Psychotherapy*, 28(3), 694-714. doi: 10.1002/cpp.2531
- Sürmeli, B. (2019). *Doğu Anadolu bölgesinde sigara bağımlılığı bulunan bireylerin pozitif ve negatif duygudurumlarıyla ve kişisel iyi oluşları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Master's thesis), Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Smith, J.B. (1998). Buyer-seller relationships: Similarity, relationship management, and quality. *Psychology ve Marketing*, 15(1), 3-21. doi: 10.1002/(SICI)1520-6793(199801)15:1<3::AID-MAR2>3.0.CO;2-I
- Şamatacı, G. (2013). *Romantik ilişkilerde affetme: Transaksiyonel analiz ego durumları açısından bir inceleme* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi.
- Tangney, J.P., Boone, A.L. ve Dearing, R. (2007). Forgiving the self: Conceptual issues and empirical findings. In *Handbook of Forgiveness* (pp. 167-182). Routledge. doi: 10.4324/9780203955673.CH10
- Taysi, E. (2007). *İkili ilişkilerde bağışlama: İlişki kalitesi ve yüklemelerin rolü* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Taştan, Ö.G.D.S.B. (2014). İşyeri nezaketsizliğini öngören örgütsel ve durumsal önceller ile çalışanların davranışsal sonuçları arasındaki ilişkinin ve sosyo-psikolojik kaynakların rolünün incelenmesi: Sağlık kurumlarında yapılan bir araştırma. *Isguc The Journal of Industrial Relations and Human Resources*, 16(3), 60-75. doi: 10.4026/1303-2860.2014.0255.x
- Thompson, L.Y., Snyder, C.R., Hoffman, L., Michael, S.T., Rasmussen, H.N., Billings, L.S., ... ve Roberts, D.E. (2005). Dispositional forgiveness of self, others, and situations. *Journal of Personality*, 73(2), 313-360. doi: 10.1111/j.1467-6494.2005.00311.x.
- Toussaint, L. ve Webb, J.R. (2005). Theoretical and empirical connections between forgiveness, mental health, and well-being. *Handbook of Forgiveness*, 349-362.
- Tse, W.S. ve Yip, T.H. (2009). Relationship among dispositional forgiveness of others, interpersonal adjustment and psychological well-being: Implication for interpersonal theory of depression. *Personality and Individual Differences*, 46, 365-368. doi: 10.1016/j.paid.2008.11.001
- Turner, J.C., Brown, R.J. ve Tajfel, H. (1979). Social comparison and group interest in ingroup favoritism. *European Journal of Social Psychology*, 9(2), 187-204. doi: 10.1002/ejsp.2420090207
- Türk Dil Kurumu Sözlüğü. (2005) http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gtsvearama=gtsve guid=TDK.GTS.5a704 b2021a550.77339587
- Van Tongeren, D.R., Green, J.D., Hook, J.N., Davis, D.E., Davis, J.L. ve Ramos, M. (2015). Forgiveness increases meaning in life. *Social Psychological and Personality Science*, 6(1), 47-55. doi: 10.1177/1948550614541298
- Webb, J.R. ve Boye, C.M. (2024). Self-forgiveness and self-condemnation in the context of addictive behavior and suicidal behavior. *Substance Abuse and Rehabilitation*, 21-30. doi: 10.2147/SAR.S396964
- Worthington, E.L. ve Scherer, M. (2004). Forgiveness is an emotion-focused coping strategy that can reduce health risks and promote health resilience: Theory, review, and hypotheses. *Psychology ve Health*, 19(3), 385-405. doi: 10.1080/0887044042000196674

- Worthington, E.L., Jr., Mazzeo, S.E. ve Canter, D.E. (2005). Forgiveness-promoting approach: Helping clients reach forgiveness through using a longer model that teaches reconciliation. In L. Sperry ve E.P. Shafranske (Eds.), *Spiritually oriented psychotherapy* (pp. 235–257). American Psychological Association. doi: 10.1037/10886-010
- Wulandari, I. ve Megawati, F.E. (2020, January). The role of forgiveness on psychological well-being in adolescents: A review. In *5th asean conference on psychology, counselling, and humanities (ACPCH 2019)* (pp. 99-103). Atlantis Press. doi: 10.2991/assehr.k.200120.022
- Yılmaz, K. (2019). Batı Marmara bölgesinde sosyal medya bağımlılığı bulunan bireylerin pozitif ve negatif duygudurumlarının incelenmesi (Master's thesis), Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Zhang, J. (2022). The impact of positive mood and future outlook on English as a foreign language student's academic self-concept. *Frontiers in Psychology, 13*, 846422. doi: 10.3389/fpsyg.2022.846422
- Zurbrugg, L. ve Miner, K.N. (2016). Gender, sexual orientation, and workplace incivility: Who is most targeted and who is most harmed? *Frontiers in Psychology, 7*, 179149 doi: 10.3389/fpsyg.2016.00565

EKLER

EK 1: Etik Kurul Onay Belgesi

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Sosyal Bilimlerde İnsan Araştırmaları Etik Kurulu

Arş. Gör. Tansu TUFENK
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Psikoloji

Sayın Arş. Gör. Tansu TUFENK,

"Duygudurum Ve Cinsiyet Benzerliğinin Affedicilik Üzerindeki Etkisi " adlı İnsan Araştırmaları Etik Kuruluna yapmış olduğunuz başvurunuz (Protokol NO. 2023/412) kurulumuzun 27.10.2023 tarihli ve 2023/08 toplantısında değerlendirilerek etik olarak **uygun bulunmuştur**. Bilgilerinize sunarız.

Prof. Dr. Hamit COŞKUN

SBİAEK Başkanı

Bu oturuma katılmadı

Ek 2: Bilgilendirme Formu

Bir araştırma projesine davet edilmektesiniz. Karar vermeden önce araştırmanın neden ve nasıl yapılacağını anlamanız çok önemlidir. Lütfen biraz zaman ayırın ve aşağıdaki bilgileri dikkatlice okuyun, isterseniz başkalarıyla tartışın. Açık olmayan bir bölüm varsa ya da daha ayrıntılı bilgiye ihtiyaç duyuyorsanız lütfen bizi arayın. Ancak araştırmaya katılmak isteyip istemediğinize karar vermek için lütfen biraz düşünün.

Bu araştırma verilen bir konuda görüşlerinizi inceleyecektir. Çalışmada yapmanız gereken elinizde bulunan formdaki soruları dikkatlice okuyup aklınıza ilk gelen cevabı işaretlemenizdir. Soruların doğru veya yanlış cevabı yoktur. Çalışma tahmini olarak 10-15 dakika arası sürecektir. Aklınıza gelen ilk cevabı işaretlemeniz, anketi tamamlamanız araştırmaya önemli katkı sağlayacaktır.

Cevaplarınız Jamovi programı üzerinde tarafsız bir şekilde bilimsel amaçlı değerlendirilecek, üçüncü kişilerle paylaşılmayacak ve deneysel çalışmamıza katkı sağlayacaktır. Araştırma sonuçları yüksek lisans tezi olarak yayımlanacak ve katılımcıların kişisel bilgilerini içermeyecektir. Elde edilen verilerin başka araştırmalarda kullanılmayacaktır.

Çalışmaya katılmak gönüllülük esasına dayalıdır. Katılımcılar istedikleri zaman çalışmadan ayrılabilirler.

Araştırma süresinde beklenen fiziksel, psikolojik, sosyal, duygusal, ekonomik herhangi bir risk veya rahatsızlık söz konusu değildir.

Araştırmaya katılmanın size hemen dönecek bir faydası bulunmamakla beraber, araştırma sonuçlarımızın gelecekte kuruma, topluma veya bilime faydalarının olacağı umulmaktadır.

Katılımcı “araştırma amaçlı” uygulanacak hiçbir şey için herhangi bir ücret ödemeyecektir. Araştırma sonuçlandığında katılımcılarla iletişime geçilerek araştırma sonuçları paylaşılacaktır.

Çalışma Abant İzzet Baysal Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü Sosyal Psikoloji Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak Tansu Tüfenk tarafından yürütülmektedir.

Soru, öneri ve şikayetleriniz için@..... .com adresinden veya +90545..... numaralı telefon üzerinden araştırmacı ile iletişim kurabilirsiniz.

Teşekkürler.

EK 3: Onam Formu

	Evet	Hayır
Bilgilendirme Formunu okudunuz mu?	☐	☐
Araştırma projesi size sözlü olarak da anlatıldı mı?	☐	☐
Size araştırmayla ilgili soru sorma, tartışma fırsatı tanındı mı?	☐	☐
Sorduğunuz tüm sorulara tatmin edici yanıtlar alabildiniz mi?	☐	☐
Araştırma hakkında yeterli bilgi aldınız mı?	☐	☐
Herhangi bir zamanda herhangi bir nedenle ya da neden göstermeksizin araştırmadan çekilme hakkına sahip olduğunuzu anladınız mı?	☐	☐
Araştırma sonuçlarının uygun bir yolla yayınlanacağına katılıyor musunuz?	☐	☐
Yukarıdaki soruların yanıtları size kim tarafından açıklandı? <i>Lütfen ismini yazınız....</i>		

İmza:

Adı / Soyadı:

Tarih:

Ek 4: Demografik Bilgi Formu

1. İlişki durumunuz? * *Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.*

- ☐ Evli
- ☐ Bekar- ilişkisi var
- ☐ Bekar- ilişkisi yok
- ☐ Diğer

2. Yaşınız?

.....

3. Cinsiyetiniz?

- ☐ Kadın
- ☐ Erkek
- ☐ Diğer

Ek 5: Pozitif Duygudurum Manipölasyonu

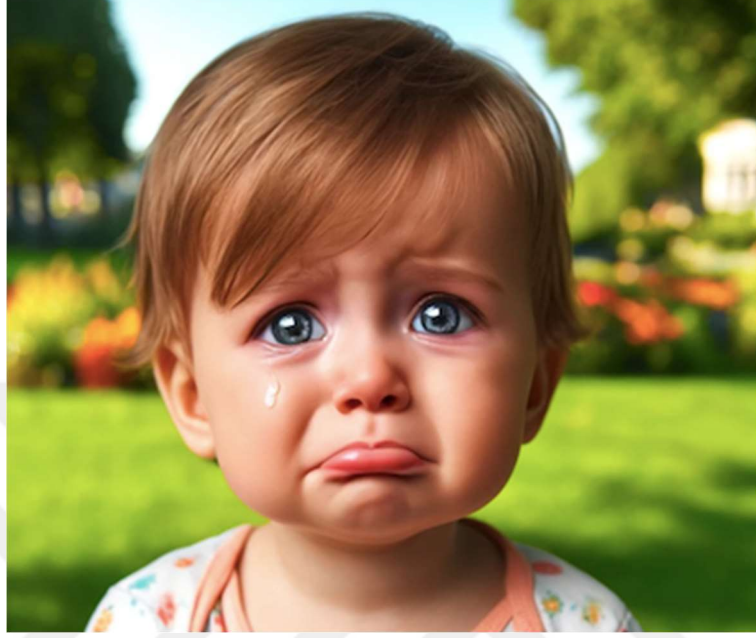
Resme dikkatlice bakınız, resme baktığınızda ne hissettiğinizi yazınız.

Görsel Temsilidir

Ek 6: Negatif Duygudurum Manipölasyonu

Resme dikkatlice bakınız, resme baktığınızda ne hissettiğinizi yazınız. *

Görsel Temsilidir

Ek 7: Yargıcı Değerlendirmesi Pozitif Koşul

Resimdeki bebek sizce ne derece mutlu?

Görsel Temsilidir

	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
hiç mutlu değil	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	çok mutlu

Ek 8: Yargıcı Değerlenmesi Negatif Koşul

Resimdeki bebek sizce ne derece mutlu?

Görsel Temsilidir

	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
hiç mutlu değil	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	çok mutlu

Ek 9: Birinci Çalışma Duygudurum Ölçümü

Kendinizi Nasıl Hissediyorsunuz? (1 den 5'e kadar en uygun olanını işaretleyiniz.)

	1	2	3	4	5	
çok mutsuz	☐	☐	☐	☐	☐	çok mutlu

Ek 10: Birinci Çalışma Nezaketsiz Davranış Senaryosu

10.1 Hemcins Koşulu

Tek başınıza otobüs sırasında bekliyorsunuz, çok uzun bir sıra var ve hemcinsiniz bir kişi önde tanıdıklarının yanında durarak sırada önünüze geçiyor.

10.2 Karşı cins Koşulu

Tek başınıza otobüs sırasında bekliyorsunuz, çok uzun bir sıra var ve karşı cinsiniz bir kişi önde tanıdıklarının yanında durarak sırada önünüze geçiyor.

Ek 11: Birinci Çalışma Affedicilik Ölçümü

11.1 Hemcins Koşulu

Sırada önünüze geçen hemcinsiniz sizin için ne derece affedilebilir?

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
asla affetmem	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	kesinlikle affederim

11.2 Karşı cins Koşulu

Sırada önünüze geçen karşı cinsiniz sizin için ne derece affedilebilir?

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
asla affetmem	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	kesinlikle affederim

Ek 12: İkinci ve Üçüncü Çalışma Pozitif Duygudurum Manipülasyonu Kelimeleri

Aşağıdaki verilen sözcüklerle ilgili aklınıza gelen sözcükleri yazınız. (3 dk)

Pozitif

Neşeli

İyimser

Enerjik

Hareketli

**Ek 13: İkinci ve Üçüncü Çalışma Negatif Duygudurum Manipülasyonu
Kelimeleri**

Üzüntü

Karamsar

Çökkün

Durgun

Bitkin

Ek 14: İkinci ve Üçüncü Çalışma Duygudurum Ölçümü

Kendinizi şu anda nasıl hissediyorsunuz?

	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
hiç mutlu değil	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	çok mutlu

Ek 15: İkinci Çalışma Nezaketsiz davranış senaryosu

Yoğun bir günün sonunda evinize alışveriş yapmak için markete gidiyorsunuz. Kasaya geldiğinizde uzun bir kuyruk olduğunu görüyorsunuz ve beklemeye başlıyorsunuz. Beklerken bir kadının sırada önünüze geçtiğini görüyorsunuz.

Yoğun bir günün sonunda evinize alışveriş yapmak için markete gidiyorsunuz. Kasaya geldiğinizde uzun bir kuyruk olduğunu görüyorsunuz ve beklemeye başlıyorsunuz. Beklerken bir erkağın sırada önünüze geçtiğini görüyorsunuz.

Ek 16: İkinci ve Üçüncü Çalışma Nezaketsiz Davranış Etkililik Ölçümü

Yapılan bu davranış sizi ne kadar rahatsız etti? *

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Hiç rahatsız etmedi

☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Çok rahatsız etti

Yapılan bu davranış sizi ne kadar öfkeliendirdi? *

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Hiç öfkeliendirmedim

☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Çok öfkeliendirdi

Yapılan bu davranış karşısında ne derece tiksinti duydunuz? *

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Hiç tiksindim

☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Çok tiksindim

Ek 17: İkinci Çalışma Affedicilik Ölçümü

Sırada önünüze geçen **kadın** sizin için ne derece affedilebilir. *

	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Asla affetmem	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Kesinlikle affederim

Sırada önünüze geçen **erkek** sizin için ne derece affedilebilir. *

	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Asla affetmem	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Kesinlikle affederim

Ek 18: Üçüncü Çalışma Nezaketsiz Davranış Senaryosu

Okuduğunuz üniversitede bir seçmeli ders açılıyor. Açılan bu ders sizin kariyeriniz için çok önemseddiğiniz ve kesinlikle almak istediğiniz bir ders. Dersin 20 kişilik kontenjanı var ve dersi veren öğretim üyesi birebir görüşme yaparak bu 20 kişiyi belirleyeceğini söylüyor. Salı günü saat 15:00’da kapının önünde olmanızı söylüyor. Gittiğinizde uzun bir sıra olduğunu görüyorsunuz. Sıraya girip beklemeye başlıyorsunuz. Bir kadın herhangi bir açıklama yapmadan sırada önünüze geçiyor. Sıra tam size geldiğinde ise öğretim üyesi odasından çıkıp kontenjanın dolduğunu ve dersi alamayacağınızı belirtiyor.

Okuduğunuz üniversitede bir seçmeli ders açılıyor. Açılan bu ders sizin kariyeriniz için çok önemseddiğiniz ve kesinlikle almak istediğiniz bir ders. Dersin 20 kişilik kontenjanı var ve dersi veren öğretim üyesi birebir görüşme yaparak bu 20 kişiyi belirleyeceğini söylüyor. Salı günü saat 15:00’da kapının önünde olmanızı söylüyor. Gittiğinizde uzun bir sıra olduğunu görüyorsunuz. Sıraya girip beklemeye başlıyorsunuz. Bir erkek herhangi bir açıklama yapmadan sırada önünüze geçiyor. Sıra tam size geldiğinde ise öğretim üyesi odasından çıkıp kontenjanın dolduğunu ve dersi alamayacağınızı belirtiyor.

Ek 19: Üçüncü Çalışma Affetme Ölçümü

Sırada önünüze geçen **kadın** sizin için ne derece affedilebilir *

	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
hiç	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	kesinlikle

Sırada önünüze geçen **erkek** sizin için ne derece affedilebilir *

	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
hiç	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	kesinlikle